

Työterveyslaitos | Arbetshälsöinstitutet
Finnish Institute of Occupational Health

Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa

VÄKIVALTATILANTEIDEN ILMOITUS- JA
KÄSITTELYLOMAKKEIDEN KEHITTÄMINEN

Virpi Fagerström
Riina Länsikallio
Jouni Sipponen

Työterveyslaitos

Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa

VÄKIVALTATILANTEIDEN ILMOITUS- JA
KÄSITTELYLOMAKKEIDEN KEHITTÄMINEN

Virpi Fagerström, Riina Länsikallio, Jouni Sipponen

Työterveyslaitos, Helsinki 2015

Työterveyslaitos

Topeliuksenkatu 41 a A

00250 Helsinki

www.ttl.fi

Kansi: Mainostoimisto Albert Hall Finland Oy Ltd

© 2015 Työterveyslaitos ja kirjoittajat

Julkaisu on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön Työhyvinvointifoorumin tuella.

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain (404/61, siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen) mukaisesti kielletty ilman asianmukaista lupaa.

ISBN 978-952-261-529-9 (PDF)

TIIVISTELMÄ

Turvattomuus ja koulusurmat ovat lisääntyneet opetus- ja kasvatusalalla viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lisäksi alalla työskentelevät joutuvat päivittäin väkivalta-tilanteisiin osallisiksi. Väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä lisäävät opettajan nuori ikä, miessukupuoli ja työskentely erityisopettajana.

Opetus- ja kasvatustalouden työpaikoilla on organisaatiokohtaisia eroja Työturvallisuuslain (738/2002) velvoittaman väkivallan ja sen uhan ilmoittamisessa. Yhtenä syynä voi olla, että alalla ei ole käytössä omaa, toimialakohtaista väkivallan ilmoitusmenettelyä. Tässä hankkeessa sellaista kehitettiin, jotta opetus- ja kasvatustalouden työpaikoilla tunnistettaisiin paremmin terveyttä ja turvallisuutta vaarantava väkivalta ja väkivallan uhka. Tavoitteena oli edistää väkivalta-tilanteiden käsittelyä ja turvallisuutta parantavien toimenpiteiden suunnittelua.

Hanke eteni ilmoitusmenetelmäprosessin selvittämisestä ilmoitus- ja käsittelylomakkeen testaukseen ja kerätyn tiedon raportointiin. Hankkeeseen osallistui 9 organisaatiota ja 27 kasvatustalouden ja opetusalan työpaikkaa. Yhteensä mukana olleissa työpaikoissa työskenteli 793 opettajaa ja 584 muuta henkilöstöä. Hankkeessa kehitettyä ilmoitus- ja käsittelylomaketta testattiin loppukäyttäjillä. Samalla heiltä kerättiin tietoa kolmen viikon aikana tapahtuneista väkivalta-tilanteista, lomakkeiden käytettävyydestä ja työpaikan turvallisuusprosesseista. Tiedonkeruumenetelminä käytettiin asiantuntijatyöskentelyä, loppukäyttäjille suunnattua kyselyä ja haastatteluita.

Hanketulosten mukaan opetus- ja kasvatustaloudella tapahtuu lasten / oppilaiden aiheuttamia fyysisiä väkivalta-tilanteita, joihin alalla työskentelevät ja toiset lapset / oppilaat joutuvat osallisiksi. Työpaikkojen väkivalta-tilanteiden käsittelyssä on puutteita. Etenkin esimiesten tarttuminen ilmoitettuihin tilanteisiin ei ollut järjestelmällistä. Hankkeen aikana ilmoitus- ja käsittelylomakkeita kehitettiin käyttäjäpalautteen perusteella. Tulosten mukaan ilmoitusmenettelyn käyttöönottoa edistää lyhyet, yksinkertaiset ja vain oleellisia asioita painottavat lomakkeet, joita on helppo arkityön lomassa täyttää.

Opetus- ja kasvatustalouden väkivallan torjunta on monen toimijan yhteistyötä, jossa tulee huomioida alan erityislainsäädäntö ja huolehtia väkivaltaa kokeneiden terveydestä ja työn edellytyksistä. Esimiesten tulee käsitellä väkivalta-tilanteita työntekijöiden kanssa ja suunnitella sekä toteuttaa tarpeellisia toimenpiteitä.

Asiasanat: väkivalta, turvallisuus, opetus- ja kasvatustalouden ala, ilmoitusmenettely

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	3
1 VÄKIVALTA OPETUS- JA KASVATUSALALLA	6
1.1 Väkivalta työsuhtebonuksena – väkivaltatilanteiden yleisyys.....	7
1.2 Riehuminen yleistä – väkivallan ilmentyminen	9
1.3 Turvallisuuksokemusten yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja hyvinvointiin	10
1.4 Raa’at väkivallan teot aiheuttaneet ihmishenkien ja terveyden menetyksiä ...	11
1.5 Väkivallan torjunta käynnistyy ennakoinnista ja vaarojen arvioinnista	15
2 TAVOITTEET	20
3 HANKKEEN ETENEMINEN JA TEHTÄVÄT	21
3.1 Hankkeen eteneminen ja yhteistyötahot	21
3.1.1 Hankkeen yhteistyötahot ja ohjausryhmä	21
3.1.2 Kohderyhmä, -organisaatiot ja testajat	22
3.2 Hankkeen tehtävät ja käytetyt menetelmät.....	24
3.2.1 Hankkeen eri vaiheiden kuvaus.....	24
3.2.2 Hanketulosten analysointi ja raportointi	26
4. TULOKSET	28
4.1 Ilmoitusmenettelyn prosessikuvio selkeytti toimintaa	28
4.2 Ilmoituslomakkeiden perusteella lapset / oppilaat aiheuttavat fyysistä väkivaltaa työntekijöille	29
4.3 Ilmoitusten myötä huoltajiin otettiin yhteyttä	32
4.4 Lomakkeiden käytettävyys ja toimivuus paranee kysymyksiä karsimalla.....	33

5	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
6	POHDINTA	37
6.1	Millaista tukea esimiehet tarvitsevat väkivaltatilanteiden käsittelyyn?	37
6.2	Toimenpidevalikoiman laajentaminen ilmoitus- ja käsittelymenetelmän avulla	38
7	LIITTEET	40
Liite 1.	Ohjausryhmän jäsenet.....	40
Liitteet 2.–6.	Ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden ohjeet ja lomakkeet.....	41
LÄHTEET		50

1 VÄKIVALTA OPETUS- JA KASVATUSALALLA

Opetus- ja kasvatustalalan arkityössä tapahtuu päivittäin väkivaltatilanteita. Ne aiheuttavat turvattomuutta sekä työntekijöille että lapsille, oppilaille tai opiskelijoille. Väkivaltaa ennaltaehkäisemällä voidaan lisätä opetus- ja kasvatustalalan turvallisuutta. Väkivallan torjunta on tärkeää, sillä opetus- ja kasvatustalalan turvattomuus (THL:n Kouluterveys-tutkimus 2011, Työterveyslaitoksen Työ ja terveys Suomessa 2012) ja väkivaltatilanteet (Salmi ja Kivivuori 2009, TEM:n Työolobarometri 2012, Kunta10-tutkimus 2012) ovat eri tilastojen mukaan lisääntyneet. Lisäksi 2000-luvulla oppilaitoksissa ja kouluissa on tehty monia koulusurmia tai – puukotuksia. Näissä on joko kuollut ihmisiä tai läsnä olevat ovat loukkaantuneet vakavasti. (Jokinen 2014.) Tällaiset tilanteet lisäävät turvattomuutta ja aiheuttavat ihmisille ahdistusta.

Opetus- ja kasvatustalalla on keskeinen merkitys turvallisuuskulttuurin vahvistamisessa. On kuitenkin hyvä huomioida, että turvallisuus on aina henkilökohtaista ja kokemuksellista, josta voidaan erottaa sekä objektiivinen että subjektiivinen turvallisuus ja turvattomuus. (Mutanen 2010.) Opetus- ja kasvatustalalla objektiivinen turvallisuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että yksilöllä tai organisaatiolla on riittävät keinot väkivallan tai sen uhan torjumiseen. Subjektiivinen turvallisuus on taas yksilön tai yhteisön kokemaa turvallisuutta, joka on perusteltua vain silloin, kun se vastaa todellista tilannetta. Väärää turvallisuutta on se, että väkivaltaa tai sen uhkaa ei tunnusteta tai luotetaan perusteettomasti turvajärjestelyihin. Väärän turvattomuuden myötä nähdään olemattomia uhkatekijöitä tai ei luoteta riittäviinkin järjestelyihin.

Koulusurmien aiheuttaman turvattomuuden myötä opetus- ja kasvatustalalan turvallisuuteen ja väkivaltaan on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota. Silti Suomessa on vähän kansallista tietoa siitä, millaisia objektiivisia turvallisuuskeinoja opetus- ja kasvatustalalla on käytössä. Kansallinen tieto alan turvattomuudesta tai väkivaltatilanteista perustuu lähinnä subjektiiviseen turvallisuuteen, kun alalla toimivilta on kysytty heidän kokemuksiaan väkivallasta tai turvallisuudesta. (Mutanen 2010). Alalla työskentelevien mielestä turvallisuusjärjestelyitä ja -laitteita ei ole riittävästi. Lisäksi väkivaltatilanteiden hallintakoulutuksia on ollut vähän. (OAJ:n työolobarometri 2014.)

Työelämän lainsäädäntö esim. Työturvallisuuslaki (738/2002), ja opetus- ja kasvatustalala ohjaava lainsäädäntö (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998, Lukiolaki 629/1998, Perusopetuslaki 628/1998) määrittävät, kuinka väkivaltaa tulisi

ennaltaehkäistä tai kuinka siihen tulee puuttua, mikäli sitä alalla ilmenee. Käytännössä lakien toteutuksessa on suurta vaihtelua. Esimerkiksi opetus- ja kasvatustalouden organisaatioiden väkivaltatilanteiden keruussa ja käsittelyssä on eroja. Yhtenä syynä tähän voi olla, että ei ole yhtenevää käytäntöä väkivaltatilanteiden ilmoittamiseen ja käsittelyyn, jonka myötä ennaltaehkäisytoimenpiteitä suunnataan.

1.1 Väkiältä työsuhdebonuksena – väkivaltatilanteiden yleisyys

Tilastojen mukaan ihmisten kokemukset pelosta ja eri väkivallan tyypeistä, esim. perhe-, lähisuhde-, ravintola- tai katuväkivaltalta, ovat pysyneet lähes ennallaan. Näistä ainoastaan työväkivaltalta on lisääntynyt 1980-luvulta lähtien. 2000-luvulta lähtien työväkivallan pelko on noussut etenkin naisten kohdalla. (Siren ym. 2010.) Naisista joka 10. ja miehistä joka 14. on kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa työssä. Kaikkiin työllisiin yleistettynä luvut tarkoittavat 78 000 kiinnikäymistä ja 200 000 uhkailua (Kauppinen ym. 2013.). Työväkivallan riskiammatteja ovat: 1) turvallisuus-, 2) sosiaali- ja terveys-, 3) hotelli- ja ravintola-, 4) kuljetus-, 5) kaupan- sekä 6) opetus- ja kasvatustalouden ala (Työturvallisuuskeskus 2010).

Työterveyslaitoksen tutkimusten mukaan eniten päivittäisiä väkivaltatilanteita opetus- ja kasvatustalouden alalla kohtaavat erityisopettajat ja toiseksi eniten lastentarhanopettajat (Oksanen ym. 2012). Työ ja terveys Suomessa 2012 tutkimus kertoo, että kasvatustalouden ja opetusalan työntekijöistä n. 11 % ilmoitti joutuneensa uhkailun ja 7 % fyysisen väkivallan kohteeksi viimeisen vuoden aikana. (Kauppinen ym. 2013). OAJ:n työolobarometrin tulokset ovat samansuuntaiset. Niiden mukaan yhteensä 10 % opettajista ja opetusalan esimiehistä oli kohdannut väkivallan uhkaa työssään viimeisen vuoden aikana. Seitsemälle prosentille väkiältä oli aiheuttanut sairautta tai työstä poissaoloa viimeisen vuoden aikana. Kunta-alalle arvioitiin väkivaltatilanteiden hallitsemattomuudesta aiheutuneen 2 288 157 milj. euron sairauspoissaolo- ja sijaiskustannukset. (OAJ:n työolobarometri 2014.)

Myös työ- ja elinkeinoministerin työolobarometri 2012 osoittaa kasvatustalouden ja opetusalan väkivaltatilanteiden lisääntyneen pidemmällä aikavälillä (TEM:n Työolobarometri 2012). Sama näkemys vahvistuu kunta-alan tutkimuksissa. Alalla työskentelevien kokemukset työväkivallasta ovat lisääntyneet vuodesta 2008 lähtien saakka. Etenkin erityisopettajat ja koulunkäyntiavustajat ovat kokeneet tavaroiden heittelyä ja henkistä väkivaltaa enemmän kuin muut alalla toimivat ammattiryhmät. (Kunta10-tutkimus.)

Opetus- ja kasvatusalalla työskentelevät joutuvat päivittäin väkivaltilanteisiin osallisiksi. Tilanteet ovat useimmiten lasten/ oppilaiden keskinäistä välien selvittelyä tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen/ oppilaan käyttäytymisestä johtuvaa. Tällöin väkivallan osapuolina ovat esimerkiksi oppilas-työntekijä tai oppilas-oppilas tai työntekijä-työntekijä. Lisäksi lasten/oppilaiden huoltajat tai ulkopuoliset tahot, kuten entiset oppilaat, voivat käyttäytyä väkivaltaisesti työntekijöitä ja lapsia/oppilaita kohtaan. (Bowie 2002.)

Väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä lisäävät opettajan nuori ikä, miessukupuoli ja työskentely erityisopettajana. Nuorisoriikollisuuskyselyjen perusteella oppilaiden opettajiin kohdistama väkivalta on pysynyt suhteellisen vakaana vuosina 1995–2008. Vuoden 2008 kyselyssä 41 % yhdeksäsluokkalaisista oppilaista ilmoitti loukanneensa tahallisesti opettajaa. Myös opettajat voivat kohdistaa väkivaltaa ja häirintää oppilaisiinsa. Vuoden 2008 lapsiuhritutkimusten mukaan 18 % kyselyyn vastanneista yhdeksäsluokkalaisista oli kokenut loukkaavaa käytöstä opettajien taholta. Väkivaltaa opettajan taholta oli kokenut 2 %. (Salmi & Kivivuori 2009.)

Useimmiten väkivallan kohteeksi viimeisen vuoden aikana oli opetus- ja kasvatusalalla (n = 5347) jouduttu oppilaiden tai opiskelijoiden taholta 9,4 %, huoltajien taholta 0,2 %, työtovereiden taholta 0,2 %, esimiesten taholta 0,2 % ja muualta 0,1 %. (OAJ:n työolobarometri 2014). Toisen tutkimuksen mukaan lukuvuoden 2007–2008 aikana huoltajien taholta tulevaa väkivaltaa oli kokenut 0,5 % kyselyyn vastanneista opettajista. Opettajista 14 % oli kokenut uransa aikana tilanteen, jossa huoltaja uhkaa opettajaa oikeudellisilla toimenpiteillä. (Salmi & Kivivuori 2009.) Julkisen alan työhyvinvointitutkimuksen 2014 mukaan sivistysalalla työskentelevistä oli 18 % (8 % oli kohdannut useita kertoja, 10 % kerran) kokenut työssään asiakkaan tai kuntalaisen taholta tullutta väkivaltaa tai sen uhkaa viimeisen 12 kuukauden aikana (Keva 2014).

Opetus- ja kasvatusalalla sisältyy päivähoito, varhaiskasvatus, perusopetus, lukiokoulutus, ammatilliset oppilaitokset, korkeakoulut, yliopistot ja muut oppilaitokset (esim. aikuiskoulutuskeskukset). OAJ:n työolobarometrin (2014) mukaan väkivaltaa oli kohdannut yhteensä 26 % päiväkodeissa, 13 % perusopetuksessa ja 3 % ammatillisessa oppilaitoksissa työskentelevistä opettajista ja opetusalan esimiehistä. Tämä tulos ei sisällynyt työssä koettuja häirintä- ja kiusaamiskokemuksia.

OAJ:n työolobarometrin (2014) mukaan eniten väkivaltilanteita oli kohdannut:

- peruskoulun erityisopettaja tai erityisluokanopettaja 32 %
- varhaiskasvatuksen lastentarhanopettaja tai esiluokanopettaja 32 %
- varhaiskasvatuksen erityislastentarhanopettaja 30 %
- ammatillisen oppilaitoksen erityisopettaja 20 %
- peruskoulun apulaisrehtori 14 %
- peruskoulun rehtori 13 %
- peruskoulun esi-, tunti- tai luokanopettaja 11 %
- ammatillisen oppilaitoksen opettaja 10 %

Pidemmän aikavälin tarkastelussa väkivaltilanteet ovat lisääntyneet opetus- ja kasvatusalalla vertailtaessa eri vuosina tehtyjä tutkimuksia. Erityisesti väkivalta ja sen uhka on opettajauhritutkimusten mukaan yleistynyt ja se koskee enemmän mies- kuin naisopettajia (Salmi & Kivivuori 2009). Myös työ- ja elinkeinoministerin työolobarometri 2012 osoittaa kasvatusta ja opetusalan väkivaltilanteiden lisääntyneen pidemmällä aikavälillä (TEM:n Työolobarometri 2012). Sama näkemys vahvistuu kunta-alan tutkimuksissa. Alalla työskentelevien kokemukset työväkivallasta ovat lisääntyneet vuodesta 2008 lähtien vuoteen 2012 saakka. Etenkin erityisopettajat ja koulunkäyntiohjaajat ovat kokeneet tavaroiden heittelyä ja henkistä väkivaltaa enemmän kuin muut alalla toimivat ammattiryhmät. (Kunta10 -tutkimus.)

1.2 Riehuminen yleistä – väkivallan ilmentyminen

Väkivalta voi ilmetä tavaroiden heittelynä/ paikkojen rikkomisena, henkisenä väkivaltana (esim. uhkailuna), ruumiillisena väkivaltana (esim. potkimisena) tai aseella uhkaamisena. Opetus- ja kasvatusalalla väkivalta ilmenee eniten tavaroiden ja paikkojen rikkomisena. Alalla työskentelevistä (n = 10 869) joka neljäs oli kokenut tavaroiden heittelyä tai paikkojen rikkomista vuonna 2012. Vähiten oli koettu aseelle uhkaamista. Sitäkin kuitenkin ilmenee sillä opetusalaalla työskentelevistä vastaajista (n = 5968) 0,8 % ja lastenhoitoalalla työskentelevistä (n = 4901) 0,6 % ilmoittaa joutuneensa vuonna 2012 aseella uhatuksi. (Kunta 10-tutkimus).

Opetus- ja kasvatustalouden ammattiryhmiä vertailtaessa väkivaltaa eniten kokevat erityisopettajat tai koulunkäyntiavustajat. Heistä yli puolet olivat kokeneet työssään tavaroiden heittelyä ja rikkomista. Avustajista 42 % ja erityisopettajista 31 % oli kokenut ruumiillista väkivaltaa. Erityisopetuksessa työskentelevät miehet kokivat väkivaltaa yleisemmin kuin yleisopetuksessa työskentelevät miesopettajat. Fyysisen väkivallan lisäksi opetusalaalla työskentelevistä n. 20 % ja lastenhoitoalalla työskentelevistä n. 10 %

oli kokenut työssään henkistä väkivaltaa. (Kunta 10-tutkimus, 2012). Kunta 10-tutkimuksen ja OAJ:n työolobarometrin tulokset opetus- ja kasvatustalouden erityisopettajien kohtaamista väkivaltilanteista ovat samansuuntaiset.

Opetus- ja kasvatustaloudella työskentelevien opettajien kasvatustaloudellisuuden kuuluu alaa ohjaavan lainsäädännön mukaan puuttua väkivaltaan, kuten kiusaamistilanteisiin, mutta samalla kunkin yksilön perusoikeuksiin kuuluu koskemattomuus (Suomen perustuslaki (731/1999)). Alalla työskentelevä voi siis joutua työssään väkivallan uhriksi tai väkivaltilanteen selvittelijäksi, mikä taas saattaa lisätä riskiä väkivaltilanteen uhriksi joutumisesta. Esimerkkinä tästä on tappelevien lasten riidan keskeyttäminen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen aggressiivinen purkautuminen.

Alalla toimii joukko työntekijöitä ja esimiehiä, joista lastentarhaopettajilla ja muilla opettajilla on kasvatustaloudellisia vastuita ja velvoitteita lasten ja nuorten hyvinvoinnista virkansa puolesta. Toki esimerkiksi oppilaitosten keittäjien tai siivoajien tulee myös puuttua näkemiinsä väkivaltilanteisiin vastuullisen aikuisen roolissa, vaikka se ei heidän työnsä perustehtävään kuulu. (Mertanen 2013.)

1.3 Turvallisuuskokemusten yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja hyvinvointiin

Integraatio ja inklusio ovat johtaneet siihen, että erityistä tukea tarvitsevat lapset tai oppilaat ovat mukana suurissa ryhmissä. Tämän vuoksi kasvun kehityksessä voi olla paljon vaihtelua, vaikka ryhmät ovat iän mukaan jaoteltuja. Inklusion tuoma muutos on tapahtunut opetusalaalla viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämän muutoksen on arveltu vaikuttaneen nykytilanteeseen opetus- ja kasvatustaloudella työskentelevien turvallisuuden kokemuksiin. (OAJ:n työolobarometri 2014.)

On myös huomioitava, että oppilaiden ja opiskelijoiden mukaan turvallisuus kouluissa on lisääntynyt. Kouluterveyskyselyn mukaan koulutapaturmat ovat yleistyneet vuodesta 2007 lähtien ja puutteet koulun fyysisissä työoloissa ja ongelmat koulun työilmapiirissä ovat lisääntyneet vuoden 2009 takaiseen kyselyyn. Tutkimuksessa puutteet koulun fyysisissä työoloissa indikaattori on muodostettu seuraavista työskentelyä haittaavista tekijöistä: opiskelutilojen ahtaus, melu, sopimaton valaistus, huono ilmanvaihto, lämpötila, likaisuus, epä mukavat työtuolit tai -pöydät, huonot sosiaalitalat ja tapaturmavaara. Koulutapaturma indikaattori tarkoittaa, että oppilaalle on sattunut koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana vähintään yksi tapaturma, joka on vaatinut terveydenhuollon vastaanotolla käyntiä. Koulun työilmapiiriin vaikuttavia tekijöitä ovat: opettajien odotukset ja oikeudenmukaisuus, toimeen tuleminen oppilaiden ja

opettajien kanssa, työskentely ryhmissä, työympäristön rauhattomuus, kiireisyys, luokan työrauha sekä oppilaiden viihtyminen yhdessä. (Lommi ym. 2011.) Tutkimusten mukaan väkivaltaista käyttäytymistä lisäävät mm. huono ilma, kuumuus, kiireen tuntu / stressi, väentungos, meteli (Weizman-Henelius 1997) ja väsymys (Rasmus 2002).

Oppilaiden käyttäytymisellä ja koulutyytyväisyydellä on todettu olevan yhteys opettajien hyvinvointiin, mutta toisaalta opettajien hyvinvointi ja opettajahuoneen ilmapiiri heijastuu myös oppilaisiin. Esimerkiksi opettajien lyhyet poissaolot lisääntyivät mitä enemmän oppilaat raportoivat joutuneensa kiusatuksi tai kiusanneensa toisia. Oppilaiden huonot lähtökohdat vaikuttavat koulussa pärjäämiseen ja opiskelumotivaation, jolloin kyseiset oppilaat saattavat tuntua opettajista vaativimmilta ja kuormittaa heitä enemmän. Tämä näkyi opettajien kohonneena riskinä mielenterveysperusteiseen sairauspoissaoloon. (Ervasti 2012.)

Päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa on ulkopuolisten väkivallan tekojen uhka aina läsnä. 2000-luvulla kouluihin ja oppilaitoksiin kohdentuneita, monia ihmishenkiä vaatineita raakoja väkivallantekoja, jotka ovat aiheuttaneet alalle turvattomuuden tunnetta. Väkivaltatilanteiden ilmoittamisessa ja niihin varautumisessa on runsaasti vaihtelua eri opetusalan työpaikoilla. Lisäksi on tiedossa, että väkivaltatilanteiden hallintaan ei ole järjestelmällisesti annettu henkilökunnalle koulutusta. (OAJ:n työolobarometri 2014.)

1.4 Raa'at väkivallan teot aiheuttaneet ihmishenkien ja terveyden menetyksiä

Turvattomuus on lisääntynyt opetus- ja kasvatusalalla viimeisen kymmenen vuoden aikana (OAJ:n työolobarometri 2014; Lommi ym. 2011). Syynä tähän ovat olleet kouluihin ja oppilaitoksiin kohdistuneet raa'at väkivallan teot ja useat koulusurmat, joita on koottu taulukkoon 1 ja 2. Tyypillisesti näiden tekojen saaman julkisuuden myötä oppilaitoksiin on kohdistunut enenevässä määrin uhkailua ja ilkivaltaa, kun lapset tai nuoret eivät ole ymmärtäneet leikkimielellä tehtyjen uhkailujen seurauksia. (Jokinen 2013.)

Jokelan ja Kauhajoen kaltaiset koulusurmat ovat esimerkkejä väkivaltaisesta ekstremismistä eli radikaalista ideologiasta ja ääriajattelusta, joissa tekijän tarkoitus on ollut toimia huomioidenhuomattomasti ja laittomasti. Väkivallan ekstreemismien torjunta on koko yhteiskunnan vastuulla. Perheiden / huoltajien, lähipiirin ja järjestöjen merkitys on tärkeää, jotta riskiryhmään kuuluvat eivät ajaudu väkivaltaisten ääriilikkeiden toimintaan. Keskeisiä viranomaisia väkivallan ekstreemismien ennaltaehkäisyssä ovat paikallispoliisi, koulut, sosiaali-, nuoriso- ja terveystoimi. (Sisäasiainministeriö 2013.)

Taulukko 1. Kasvatus- ja opetuslalla tapahtuneita ampumisia tai raakoja väkivallan tekoja, jotka ovat aiheuttaneet loukkaantumisia tai kuolonuhreja.

Paikka/aika	Väkivallan teko	Uhrit	Tekijän motiivi
Puolalanmäen lukio, Turku / 1981	18-vuotias miesopiskelija löi betonilapiolla opettajaa	opettaja kuoli	
Raumanmeren yläaste, Rauma / 25.1.1989	14-vuotias koulupoika ampui kahta luokkakaveria	molemmat pojat kuolivat	
Jokelan koulu, Tuusula / 7.11.2007	18-vuotias miesabiturientti ampui useita laukauksia koulun sisätiloissa	6 opiskelijaa, 2 työntekijää ja surmaaja kuolivat; 12 lievästi loukkaantunutta	VÄKIVALLAN IHANNOINTI, JULKISUUS-HAKUISUUS, IDEOLOGIA
Kauhajoen koulu, Kauhajoki / 23.9.2008	22-vuotias opiskelija ampui useita laukauksia koulun sisätiloissa	9 opiskelijaa, 1 opettaja ja surmaaja kuolivat; 1 vakava ja 2 lievää loukkaantumista	VÄKIVALLAN IHANNOINTI, JULKISUUS-HAKUISUUS
Orivesi, maaliskuu 2012	Nuori ampui koululla	Koululla ei uhreja, mutta ampuja oli haavoittanut entisen tyttöystävänsä isää ennen kouluampumista	MUSTASUKKAISUUS

Lähteet: Haravuori ym. 2012, Jokinen 2014, eri päivälehtien verkkojulkaisut (mm. Kotimaa, Ilta-Lehti), Wikibedia ja OAJ/Länsikallio.

Taulukko 2. Kasvatus- ja opetuslalla tapahtuneet puukotukset, jotka ovat aiheuttaneet loukkaantumisia tai kuolonuhreja.

Paikka/aika	Väkivallan teko	Uhrit	Tekijän motiivi
Kuusankosken yläaste, Kuusankoski / 1984	14-vuotias puukotti naisopettajaa kesken koetilanteen	Naisopettaja kuoli	TULEHTUNEET KESKINÄISET SUHTEET
Porin Lyseo, Pori / 2003	15-vuotias yläasteen poikaoppilas puukotti 13-vuotiasta kaveria	Puukotettu selvisi hengenvaarallisesta puukoniskusta	KIUSAAMINEN
Lukio, Tampere / 2007	16-vuotias puukotti koulukaveriaan vatsaan	Uhri selvisi, mutta joutui leikkaukseen	KIUSAAMINEN
Alahärmän lukio, Kauhava / 9.1.2012	18-vuotias lukiolaispoika puukotti luokkakaveriaan	1 naisopiskelija sai vakavia vammoja, epäilty kuoli kolarissa puukotuksen jälkeen, rekka-auton kuljettaja loukkaantui	KIUSAAMINEN
Kosken koulu, Imatra / helmikuussa 2013	yhdeksäsluokkalainen puukotti toista oppilasta	puukotuksen uhri joutui sairaalahoitoon, opettaja esti lisäiskut ja uhri pakeni. Lopulta talonmies sai puukottajan kiinni.	KIUSAAMINEN
Oulun ammatillinen oppilaitos, Oulu / lokakuu 2013	puukotus	4 uhria, joista yksi oppilaitoksen vahtimestari ja 3 opiskelijaa	MUSTA-SUKKAISUUS
Aalto-yliopisto (Otaniemi), Espoo / 5.3.2014	21-vuotias opiskelija puukotti opettajaa	opettaja joutui sairaalaan	
Saamelaislukio, Utsjoki / 2014	30-vuotias opiskelija puukotti 16-vuotiaan lukiolaisen kuoliaksi	puukotettu kuoli	

Lähteet: Jokinen 2014, eri päivälehtien verkkojulkaisut (mm. Kotimaa, Ilta-Lehti) , Wikipedia ja OAJ/Länsikallio.

Koulupuukotuksilla ja –ampumisilla ei vaikuta olevan lähtökohtaisesti eroa. Yhteistä molemmissa väkivallan muodoissa on suunnitelmallisuus ja pitkä viha ihmisiä ja usein kiusaajia kohtaan. Tyypillisimmin väkivallan tekijät ovat 14–18 -vuotiaita nuoria miehiä, jotka ovat joko psyykkisesti sairaita tai kostonhaluisia. Teoissa on havaittavissa toistuva kaava: tekijä toimii yksin koulupäivän aikana, kohteet vaihtelevat yksittäisistä henkilöistä useisiin ihmisiin. Usein opettajan aikainen tilanteeseen puuttuminen on estänyt kuolonuhrit puukotustilanteissa. Väkivallan motiivit vaihtelevat vakavista mielenterveysongelmista koulukiusaamisiin. (Jokinen 2014.) Alkoholi, huumeet, jotkin lääkkeet ja hormonivalmisteet lisäävät aggressiivista käyttäytymistä, mutta aina väkivaltaisuus ei näy päällepäin. Eniten väkivalta- ja uhkatilanteita tapahtuu illalla ja iltapäivällä (Mertanen 2013).

Vakavissa väkivaltatilanteissa on kiinnitettävä huomio uhrien jälkihoitoon. Kouluampumiselle altistuneiden toipumisessa läheisten tuki on ollut valtaosalle merkittävää. Lisäksi välitön kriisityö ja akuuttivaiheen tuki olivat edistäneet toipumista. Ryhmämuotoisten interventioiden käytön todettiin olevan tehokasta resurssien käyttöä, mutta ryhmän vetäjien ammattitaitoon tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Kouluuyhteisöjen jälkihoidon organisointi suositellaan toteutettavan oppilashuollon toimesta erillisenä toimenpiteenä opetustyöstä, sillä vakavat väkivaltatilanteet koskettavat myös opettajia, jolloin heidän tulee myös saada asianmukaista jälkihoitoa oman työterveyshuollon kautta. Traumasta toipuvien opettajien tehtäviin ei siis tule kuulua lasten, oppilaiden tai opiskelijoiden hoidosta vastaaminen. (Haravuori ym. 2012.)

Arvaamaton väkivalta on aina vaikeasti hallittavissa. Väkivaltatilanteiden ehkäisyn ensimmäinen vaihe on yhteisistä toimintaperiaatteista sopiminen, jotta väkivalta- ja uhkatilanteilta voidaan välttyä. Väkivaltaan varautuminen on mahdollisten uhkatilanteiden tunnistamista. (Mertanen 2013.) Työturvallisuusohjeistuksien ja vaarojen tunnistamisen avulla voidaan ennakoida tilanteita tai lisätä turvallisuutta ottaen oppia aiemmista tilanteista. OAJ:n työolobarometrin (2014) mukaan pelastautumista aseellisen hyökkäyksen tilanteessa oli alalla harjoiteltu vain 3 – 11 % opetusalan työpaikoista. Harjoittelun tulee koskea henkilökuntaa, mutta ei oppilaita. Waittisen (2011) mukaan turvallisuusasiat tulisi liittää osaksi opettajakoulutusta ja myös täydennyskoulutuksessa asia tulisi huomioida.

1.5 Väkivallan torjunta käynnistyy ennakoinnista ja vaarojen arvioinnista

Lainsäädännöllä pyritään turvaamaan yksilöiden oikeuksia koskemattomuuteen (Perustuslaki 731/1999) ja turvalliseen työympäristöön. Perusopetus- (628/1998, 29 § ja 48 d §), lukio- (629/1998, 21 §), ja ammatillisesta koulutuksesta (630/1998, 28 §) annetun lain mukaan opetukseen osallistuvilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ja oikeus käydä koulua niin, ettei joudu väkivallan, kiusaamisen tai häirinnän kohteeksi. Vastaavista työntekijöiden oikeuksista on säädetty Työturvallisuuslaissa (738/2002). Lain tarkoituksena on parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työntekijöiden työkyvyn turvaamiseksi sekä työstä johtuvien terveyshaittojen ehkäisemiseksi. Väkivallan uhka (27 §) tai väkivaltatilanteet pyritään ehkäisemään ennakolta, jolloin työpaikoilla on oltava väkivallan torjuntaan tarvittavat turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet ja mahdollisuus avun hälyttämiseen. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Suomessa tai kansainvälisesti on kehitetty erilaisia turvallisuuspoikkeama- tai väkivaltatilanteiden ilmoitusjärjestelmiä työpaikoille. Yleensä menetelmien kehitystyön perustana on ollut Työturvallisuuslaki (738/2002), joka edellyttää työpaikkoja arvioimaan työhön liittyviä riskejä (10–11§) ja tekemään suunnitelmia niiden vähentämiseksi (12–13§). Riski kuvaa vaarallisen tapahtuman todennäköisyyttä ja vakavuutta tai esiintymistaajuutta, kun taas vaara tarkoittaa vahingon lähdeä tai vahingon mahdollistavaa tilannetta (Välimaa ym. 2001).

Työpaikkojen turvallisuuspoikkeama- tai väkivaltatilanneilmoituksilla on pyritty muodostamaan kokonaisnäkemys työpaikoilla olevista vaaroista, arvioimaan riskien suuruus ja suunnittelemaan sekä toteuttamaan toimenpiteet tunnistettujen riskien poistamiseksi tai vähentämiseksi. Lisäksi turvallisuusjohtamisprosessiin sisältyy toimenpiteiden seuranta ja jatkuva toiminnan parantaminen riskien vähentämiseksi. (Reiman 2008.) Työpaikkojen arviointimenetelmiä, jotka ohjaavat tunnistamaan ja arvioimaan työhön liittyviä vaaratekijöitä, on kymmenittäin. Menetelmät ovat eroteltavissa yleistason menetelmiin ja ns. kohdentavan tason selvityksiin. (Työterveyslaitos 2014.)

Suomessa käytettäviä yleistason menetelmiä ovat mm. STM:n RiskiArvi-menetelmä ja LARI. Kansainvälisesti kehiteltävät OiRA-menetelmät voivat olla joko yleistason tai toimialakohtaisia menetelmiä. Kukin OiRA-yhteisöön liittyvä EU:n jäsenmaa voi itsenäisesti valita, mitä vaarojen arviointimenetelmäpohjaan alkaa kehittää. Suomessa käytettyjä toimialakohtaisia vaarojen selvitys- ja ilmoitusmenetelmiä, joissa väkivalta on huomioitu, on mm. sosiaali- ja terveys- sekä opetus- ja koulutuslalla. Esimerkkejä toimialakohtaisista ns. kohdentavista menetelmistä ovat Haipro, TVR-ARVI, Vihreä Risti,

TPT ja kaupunkien omat ilmoitusjärjestelmät. Näiden menetelmien avulla työpaikat voivat selvittää turvallisuuden tai väkivallan uhkaan liittyviä vaaroja ja suunnitella toimenpiteitä niiden poistamiseksi. (Taulukko 3.)

Tämän hankkeen tarkoituksena on auttaa opetus- ja kasvatusalalla työskenteleviä. Hanke tarkastelee väkivaltatilanteita työturvallisuuden näkökulmasta. Työturvallisuuslaki (738/2002) ohjaa työnantajien ja työntekijöiden velvollisuuksia työturvallisuuden edistämässä ja väkivallan torjunnassa. Hankkeen lähtökohtana oli kehittää työpaikoille helppokäyttöinen menetelmä, jonka avulla työnantajat voivat ryhtyä toimenpiteisiin väkivallan ja muiden turvallisuuspoikkeamien vähentämiseksi ja työntekijät voivat ilmoittaa kohtaamistaan väkivalta- ja muista turvallisuuspoikkeamista saadakseen niiden ratkaisemiseksi apua työnantajaltaan.

Taulukko 3. Erilaisia turvallisuuspoikkeama- ja väkivaltatilanteiden ilmoitusjärjestelmiä

Nimi	Menetelmän kuvaus	Kohderyhmä	Lähde
RiskiArvi	Riskiarvilla 1) tunnistetaan työssä esiintyvät vaaratekijät ja niihin liittyvät vaaratilanteet, 2) arvioidaan vaaratilanteiden riskitasot, 3) kirjataan toimenpiteet riskien poistamiseksi ja pienentämiseksi, 4) laaditaan yhteenvetoraportit arvioinneista. Riski Arvi ohjelmisto on nyt osa Työturvallisuuskeskuksen Turva Arvi -ohjelmistopalvelua, johon kuuluu myös Turvallisuusilmoitus-sovellus.	Yritykset ja työpaikat	http://www.ttk.fi/tyosuojelu/vaaratekijoiden_tunnistaminen_ja_riskien_arviointi/riski_arvi
Lari (Granite)	Granite riskienhallintajärjestelmä koostuu viidestä moduulista. Moduuleihin voidaan luoda kartoituksia, arviointeja, kyselyjä, auditointikriteeristöjä, poikkeamailmoituksia ja koulutussisältöjä eri kohderyhmille. Kokonaisvaltainen lähestymistapa kattaa riskien kartoituksen ja arvioinnin, riskien seurannan, vaatimustenmukaisuuden todentamisen, poikkeamatilanteiden hallinnan ja toimintatapojen jalkautuksen henkilöstölle.	Yritykset ja työpaikat	http://granite.fi/
OIRA	Euroopan työterveys- ja turvallisuusviraston tarjoama sovellus riskien arviointiin. OIRA-sovellus tarjotaan kansallisen partnerin käyttöön (esim. työsuojeluviranomaiset, tutkimuslaitokset). Riskien arviointipohjia kehitetään kansainvälisesti EU:n jäsenyhteisöjen palautteiden perusteella. Kukin maa voi tehdä toimialakohtaisia/yleisluonteisempia riskienarviointipohjia oman mieltymyksen mukaan.	Yritykset ja työpaikat	http://www.oiraproject.eu/about

Taulukko 3. jatkuu

Nimi	Menetelmän kuvaus	Kohderyhmä	Lähde
Haipro	<p>Terveysturvallisuuden vaaratahtuimien raportointijärjestelmä, joka on tehty potilasturvallisuuden edistämiseen. Pyrkimyksenä, että vaaratapah- tumien ilmoittaminen on vaivatonta, nopeaa ja syyllistämätöntä. Ilmoittajan lomake ohjautuu yksikkökohtaiselle käsittelijälle, joka edelleen lä- hettää sen tarvittaessa ylemmälle tasolle organi- saatiossa. Henkilöstö ja käsittelijät tulisi kouluttaa ennen järjestelmän käyttöönottoa.</p>	<p>Raportointijärjestelmä on tarkoitettu työyksiköiden si- säiseen käyttöön ja oman toiminnan kehittämiseen. Hen- kilöstöstä kuka tahansa voi raportoida vaaratapahtuman anonyymisti. Menetelmä mahdollistaa myös työ- turvallisuuteen liittyvät ilmoi- tukset.</p>	
TVR-ARVI	<p>Terveysturvallisuuden toimialoilta suunniteltu riskienarviointimenetelmä pohjautuu työelämään yhdenmukaisesti hyväksytyyn BS8800 työterveys- ja turvallisuusjohtamisjärjestelmään.</p>	<p>Terveysturvallisuuden toimialat. Erittäin 1) työpaikat, joilla on tarvetta selvittää tarkemmin työväkivalta- ja -uhkien esiintymistä, 2) työpaikat, joilla on ollut akuutti työväkivalta tai -uhkatilanne ja 3) työpaikat, joilla on tarve laatia yhteinen, yleinen ohje työväkivaltilanteita varten.</p>	<p>http://www.ttk.fi/tyosuojelu/vaaratekijoiden_tunnistaminen_ja_riskien_arviointi/vakivaltariskien_</p>
TPT	<p>Puolustusvoimien työ- ja palvelusturvallisuusjärjestelmä, joka koskee sekä varusmiehiä että kantahenkilökuntaa. Menetelmän avulla varatilanteet ilmoitetaan vaarakortin avulla.</p>	<p>Puolustusvoimien varusmiehet ja kantahenkilökunta</p>	<p>http://www.puolustusvoimat.fi</p>

Taulukko 3. jatkuu

Nimi	Menetelmän kuvaus	Kohderyhmä	Lähde
Vihreä Risti	Oppilaitoksille suunniteltu digitaalinen turvallisuusyökalu, jonne kirjataan haitta- ja läheltä piti -tapahtumia, analysoidaan tapahtumat, suunnitellaan toimenpiteet ja seurataan niiden toteutumista. Menetelmän tavoitteena on kehittää oppilaitosten työympäristöjä turvallisemmaksi, parantaa oppilaitosten ja kunnan välistä tiedonkulkua sekä ennaltaehkäistä tapaturmia.	Opetus- ja koulutustoimen toimialat. Suunniteltu työpaikkatason kehitystyöhön. Menetelmän avulla eri työntekijäryhmät voivat kirjata haitta- ja läheltä piti tapahtumia, jotka vaikuttavat oppilaiden / lasten, henkilöstön tai koko yhteisön turvallisuuteen.	http://www.tsr.fi/c/document_library/get_file?folderId=13109&name=DLFE-9323.pdf
Kuopion kaupunki	Sähköinen menetelmä väkivaltatilanteiden ja tapahtumien käsittelyyn sekä väkivallan ennaltaehkäisyyn. Koulutuspalvelukeskuksen kehittämistoimikunta (työsuojelutoimikunta) haluaa tietoa siitä, miten paljon Kuopion peruskouluissa esiintyy henkilöuntaan kohdistuvaa vakavaa henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Yhteenveto ilmoituksista käsitellään kehittämistoimikunnassa kahdesti vuodessa.	Lomakkeella ilmoitetaan väkivallasta, joka kohdistuu koulun työntekijään oppilaan tai huoltajan taholta	https://asiointi.kuopio.fi/ lomake3/ lomakkeet/919/ lomake.html

2 TAVOITTEET

Hankkeen tavoitteina oli kehittää opetus- ja kasvatusalalle sopivaa väkivaltatilanteiden ilmoitus- ja käsittelymenettelyä. Sen avulla opettajien ja muun henkilökunnan oli sujuvaa tehdä kirjalliset, Työturvallisuuslain ja opetusalan erityislainsäädännön mukaiset ilmoitukset väkivaltatilanteista. Samalla parannettiin päiväkotien, koulujen ja muiden oppilaitosten päivittäistä turvallisuutta, kiinnittämällä huomio väkivaltatilanteiden hallintaan.

Hankkeen osatavoitteet olivat:

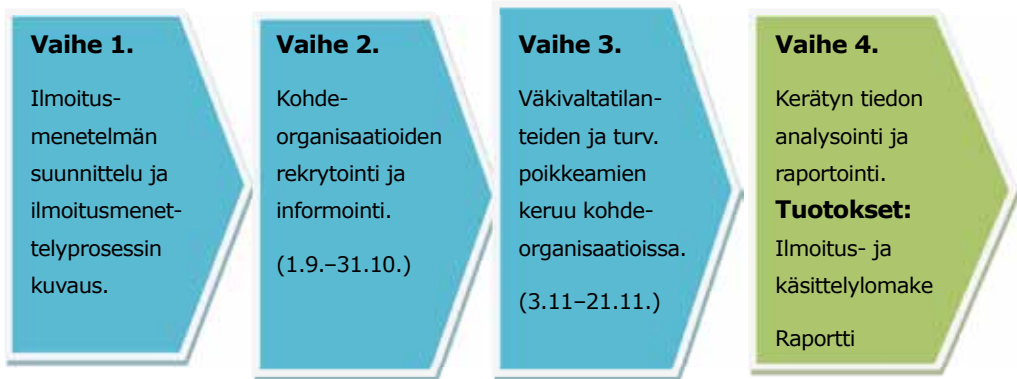
1. Selvittää väkivaltatilanteiden ilmoitusmenettelyn prosessi ja sitä ohjaavat säädökset. (OAJ)
2. Kehittää kasvatus- ja opetusalan ilmoitusmenettelyä ja laatia ohjeet sen käyttöönottoon. (Työterveyslaitos / OAJ)
3. Testata ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden käytettävyyttä ja toimivuutta loppukäyttäjillä. (Työterveyslaitos)
 - Millaista tietoa lomakkeiden avulla saadaan opetus- ja kasvatusalalla väkivallasta ja sen hallinnasta?
 - Mitä mieltä loppukäyttäjät ovat ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden käytettävyydestä ja toimivuudesta?
4. Analysoida ja raportoida hankkeessa kerättyä tietoa. (Työterveyslaitos / OAJ)

3 HANKKEEN ETENEMINEN JA TEHTÄVÄT

3.1 Hankkeen eteneminen ja yhteistyötahot

Hanke eteni ilmoitusmenetelmäprosessin selvittämisestä ilmoitus- ja käsittelylomakkeen testaukseen ja kerätyn tiedon raportointiin. Hankkeessa kehitettiin ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden sisältöä ja ohjeita, testattiin lomakkeen ja ohjeiden käyttöä, analysoitiin niillä kerättyä tietoa ja kartoitettiin käyttäjien kokemuksia.

Hankkeen aikana kuvattiin väkivaltatilanteiden ilmoitusmenetelmään liittyvien toimijoiden roolit ja tehtävät. Opetus- ja kasvatustalon eri toimijoille kirjoitettiin yleiset toimintaohjeet ja testattiin ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden sekä niihin kuuluvien ohjeiden käytettävyyttä loppukäyttäjillä. Hankkeen tuotoksiksi muodostui kasvatustalon ja opetuslalle soveltuva väkivaltatilanteiden ilmoitus- ja käsittelylomake, ohjeet niiden käyttöön ja loppuraportti, jossa kuvattiin lomakkeiden sisällön suunnittelun ja analysoinnin kehittäminen (Kuvio 1.).

Kuvio 1. Hankkeen eteneminen.

3.1.1 Hankkeen yhteistyötahot ja ohjausryhmä

Hanke toteutettiin OAJ:n ja Työterveyslaitoksen yhteistyönä 1.9.2014–31.12.2014. Hankkeen yhdistettyyn ohjaus- ja hankeryhmään (myöhemmin pelkkä ohjausryhmä) kuuluivat: Espoon kaupungin sivistystoimen vs. työsuojelupäällikkö Kasper Launis, Riihimäen sivistystoimenjohtaja Esa Santakallio, Julkisten ja hyvinvointialojen liiton neuvottelupäällikkö Anne Mironen, KT Kuntatyönantajien työmarkkina-asiamies Taija

Hämäläinen, Sivistystyönantajien työmarkkinalakimies Tari Aho, Tehy ry:n työympäristöasiantuntija Kaija Ojanperä, Psykologiliiton Annarilla Ahtola, STM:n työsuojeluosaston Hannu Tapola, Työterveyslaitoksen erityisasiantuntija Virpi Fagerström ja OAJ:n työelämäasiamies Riina Länsikallio. Lisäksi ryhmään osallistuivat kustakin kohdeorganisaatioista sekä henkilöstön että työnantajan edustaja. (Liite 1.)

Hankkeen ohjaus- ja hankeryhmä kokoontui 4 kertaa eli kerran kuussa. Ryhmässä käsiteltiin hankkeen etenemistä, pohdittiin ja ideoitiin menetelmän sisältöä ja keskusteltiin, kuinka ilmoitus- ja käsittelylomakkeen testaus sujui kohdeorganisaatioissa. Yhdistetyn ohjaus- ja hankeryhmän innostus, aktiivisuus ja innovoiva suhtautuminen menetelmän kehittämiseen edesauttoivat merkittävästi menetelmän kehittämisessä.

Hanketta rahoitti sosiaali- ja terveysministeriön Työhyvinvointifoorumi. Hanke oli ensimmäinen osa suunnitellusta Opetusalan hyvinvointi- ja turvallisuusohjelman 2014–2018 kehittämishankkeista.

Tulevaisuudessa on tarkoitus edelleen kehittää opetus- ja kasvatusalalle soveltuvaa väkivaltatilanteiden ja turvallisuuspoikkeamien ilmoitus- ja käsittelymenettelyä. Tavoitteena on jatkaa tämän hankkeen tuotoksiksi muodostuneiden ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden kehittämistä sähköiseksi menetelmäksi. Ohjausryhmän jäsenet ja asiantuntijat kokevat tällaisen menetelmän tarpeelliseksi. Jatkossa sähköisen menetelmän kehitystyöhön haetaan rahoitusta yhdessä em. toimijoiden kanssa.

3.1.2 Kohderyhmä, -organisaatiot ja testaajat

Hankkeen kohderyhmänä olivat opetus- ja kasvatustalon työntekijät, esimiehet ja työ- ja turvallisuuden asiantuntijat. Opetus- ja kasvatustaloon kuuluivat lasten päivähoito ja varhaiskasvatus, perusopetus, lukio, ammatillinen ja korkeakouluopetus sekä muissa oppilaitoksissa annettu opetus.

Hankkeeseen osallistui 9 organisaatiota ja 27 työpaikkaa. Yhteensä mukana olleissa työpaikoissa työskenteli 793 opettajaa ja 584 muuta henkilöstöä. Opetusryhmiä oli yhteensä 403 ja näissä oli oppilaita kaiken kaikkiaan 8458. Kohdetyöpaikoista 56 % oli peruskouluja, 22 % toisen tai korkeaa-asteen oppilaitoksia ja loput joko päiväkotia tai erityisoppilaitoksia. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Kohdetyöpaikkojen (n=27) oppilaiden, opetusryhmien, opettajien ja muun henkilöstön määrät opetus- ja kasvatustilan tyyppin mukaan.

Opetus- ja kasvatustilan tyyppi, n=27	Oppilaiden lkm, ka (SD)	Ryhmien lkm, ka (SD)	Opettajien lkm, ka (SD)	Muun henkilöstön lkm, ka (SD)
Päivähoito, n=4	97 (22)	6 (2)	7 (2)	15 (-)
Perusopetus, n=15	335 (170)	19 (9)	33 (18)	18 (14)
Lukio, ammatillinen opetus tai korkeakoulu, n=6	425 (152)	33 (26)	55 (26)	86 (122)
Muut koulut, n=2	840 (39)	-	43 (6)	33 (-)

Kohdeorganisaatioiden rekrytointi tapahtui OAJ:n toimesta. Hankkeeseen mukaantulo perustui vapaaehtoisuuteen. Kustakin kohdeorganisaatiosta osallistui kaksi edustajaa hankkeen ohjausryhmään. Ohjausryhmän jäsenet toimivat hankkeen tiedottajina ja tiedonkerääjinä edustamansa organisaation työpaikoille. (Liite 1).

Kolmen viikon pilotointijakson aikana ilmoituslomakkeita täytettiin 142 kappaletta. Näistä väkivaltailmoituksia oli 123 (87 %), turvallisuuspoikkeamia 19 (13 %). Väkivaltailmoitusten osalta tämä tarkoittaa, että jokaisella työpaikalla tehtiin lähes viisi ilmoitusta kolmen viikon aikana. Esimiehen käsittelylomakkeista 53 (37 %) ehti palautua tutkijoille pilotoinnin aikana. Ilmoituslomakkeista sähköisenä palautettiin 115 (80 %) ja paperisena 29 (20 %). Ilmoituslomakkeen täyttäjistä 17 vastasi lomaketta koskevaan käytettävyysselvitykseen. Lisäksi 6 henkilöä haastateltiin siitä, miten ilmoitusmenettelyprosessi oli sujunut heidän työpaikallaan.

Taulukko 5. Lomakkeen pilotointiin osallistuneiden testaajien esitietoja.

		Kysely, n = 17	Haastattelu, n = 6
Ikä, v		44 (ka)	45 (ka)
Sukupuoli	nainen, %	71	100
	mies, %	29	0
Ammatti	esimies, %	30	17
	opettaja, %	35	33
	ohjaaja, %	35	50

3.2 Hankkeen tehtävät ja käytetyt menetelmät

3.2.1 Hankkeen eri vaiheiden kuvaus

1) Ilmoitusmenettelyn prosessikuvaus

Väkivaltatilanteiden ilmoitusmenettelyprosessin kuvauksessa ja sitä ohjaavien säädösten selvittämisessä hyödynnettiin kirjallisuutta ja hankkeen ohjaus- ja hankeryhmäläisten asiantuntijuutta. Alun perin OAJ:n Riina Länsikallion tekemää prosessikuviota edelleen kehitettiin hankkeen aikana. Ilmoitusmenettelyprosessin kuvaus liitettiin ilmoitus- ja esimiesten käsittelylomakkeiden ohjeistuksiin. Sen käytettävyyttä ja toimivuutta testattiin pilotointikohteissa.

2) Ilmoituslomakkeen sisällön kehittäminen

Ilmoituslomakkeen kysymykset koottiin muita menetelmiä ja lähdekirjallisuutta hyödyntämällä. Kyselylomakkeen ensimmäisessä versiossa oli kuusi osiota: 1) ilmoituksen täyttäjän perustiedot, 2) havaittu väkivaltatilanne tai turvallisuuspoikkeama, 3) silminnäkijät, 4) väkivaltatilanteen tai turvallisuuspoikkeaman kuvaus, 5) aiheuttaja ja 6) esimiehen käsittelylomake.

Ensimmäistä versiota 1.1 testattiin ohjausryhmäläisillä (n=24). Ohjausryhmästä kahdeksan antoi kehitysehdotuksia ja palautetta lomakkeesta. Kehitysehdotusten pohjalta rakenteeseen ja osioiden nimiin tehtiin muutoksia. Version 1.2 osiot olivat: 1) ilmoituksen tekijä, 2) kohde ja silminnäkijät, 3) aiheuttajat, 4) havaittu väkivaltatilanne tai turvallisuuspoikkeama ja niiden kuvaus sekä 5) tilanteen aiheuttamat vaikutukset ja arvio tilanteen kehittymisestä sekä 6) esimiehen käsittelylomake. Ohjausryhmässä todettiin, että päivähoidon / varhaiskasvatukset, peruskoulujen ja ammatillisiin oppilaitoksiin tehdään kuhunkin omat lomakkeet, joissa käytetään tilanteeseen sopien lapsi, oppilas tai opiskelija termejä.

Ohjausryhmäläisten (n=8) palautteissa toivottiin, että lomake olisi maksimissaan kahden sivun pituinen, liite 1 (= silminnäkijöiden tiedot) ilmoitettaisiin itse lomakkeessa, kysymyksiä tarkennettaisiin (esim. ikä ilmoitetaan numeerisesti), joidenkin kohtien vastausvaihtoehtoja lisättäisiin (esim. toimenpiteiden toteutusajankohdat) ja uhkakäyttäytyjistä kerättäisiin tunnistetietoja. Näistä uhkakäyttäytyjien tunnistetietojen keruusta luovuttiin, koska yksilön tietosuoja ei mahdollistanut sitä. Lisäksi todettiin, että lomakkeen muutosehdotuksista lisäkysymykset tai tilanteeseen sopimattomat kysymykset olisi helposti toteutettavissa sähköisessä kyselylomakkeessa, mutta

paperiversiossa ne toteutettiin version 1.1 mukaisesti. Loppukäyttäjille lähetettiin versio 1.2 testattavaksi. Lomakkeella kerättiin ilmoituksia sekä väkivalta- että muista turvallisuuspoikkeamatilanteista.

Pilotoinnin ja hanketulosten esittelyn jälkeen ohjausryhmä valitsi vaihtoehtoisista ilmoitusmenettelylomakkeista (versiot 1.3 ja 1.4) lyhemmän version 1.3, jonka avulla ilmoitetaan vain väkivaltatilanteet. Turvallisuuspoikkeamista ilmoittamista pidettiin tärkeänä, jotta organisaatio osaisi toimia ennakoivasti turvallisuuden edistämässä. Tätä varten tulisi laatia oma lomake, jotta strukturoidussa lomakkeessa ei hävitettäisi oleellista tietoa. Ohjausryhmässä korostettiin, että tulevaisuudessa ilmoitusmenettelyn tulisi olla sähköinen, jossa ilmoittaja ensimmäiseksi valitsee tilanteeseen sopivan lomakepohjan ja pystyy ilmoittamaan tilanteesta oleelliset tiedot, joihin työturvallisuustoimenpiteet kohdistetaan. Tässä hankkeessa kehitettiin väkivaltailmoitukseen soveltuvan menetelmän sisältöä. Hankkeessa kehitettiin työturvallisuutta ja esimiesten käsittelylomaketta, mikä toimii tarpeellisten työturvallisuustoimenpiteiden tarkistuslistana ja toimenpiteiden seurannan välineenä.

3) Ilmoitusmenettelylomakkeen pilotointi kohdetyöpaikoilla

Käyttäjäkysely (SUS-menetelmä). Käyttäjäkyselyllä arvioitiin kehitetyn lomakkeen käytettävyyttä ja toimivuutta väkivaltatilanteiden ilmoittamisessa. Käyttäjäkysely rakentui vastaajan taustatietokysymyksistä (mm. sukupuoli, ikä, ammatti), SUS-käytettävyyksykyselystä, sujuvuus-, soveltuvuus-, ymmärrettävyys-, tarpeellisuus- ja ohjeisiin liittyvistä kysymyksistä. Avoimiin kysymyksiin vastaajat kirjasivat kehitysehdotuksiaan lomakkeeseen. SUS- Käytettävyyksykysely (System Usability Scale) selvitti kymmenen kysymyksen avulla käyttäjän henkilökohtaista kokemusta lomakkeen kokonaiskäytettävyydestä. SUS kysymykset olivat viisiluokkaisia (1=vahvasti eri mieltä, 2, 3, 4, 5=vahvasti samaa mieltä), joista käyttäjä valitsi mielipidettään parhaimmin kuvaavan vaihtoehdon. SUS pistemäärä saatiin laskemalla jokaisen osion tulos yhteen. Osioille 1, 3, 5, 7 ja 9 tulos saatiin vähentämällä vastaajan valitsemasta arvosta numero 1. Osioille 2, 4, 6, 8 ja 10 tulos saatiin vähentämällä merkitty arvo luvusta 5. Lopuksi osioiden summa kerrottiin luvulla 2,5, jotta saatiin tuotteen kokonaiskäytettävyyttä kuvaava arvo. SUS pistemäärä sai arvon 0 -100. Lomakkeen käytettävyyks oli hyvä, jos pistemäärä on yli 80 (arvosana A). Lomakkeen käytettävyyks oli huonoa (arvosana F), jos pistemäärä jäi alle 51. (Brooke 1996.)

Haastattelu (teemahaastattelu). Kyselyyn vastanneista 17 henkilöstä kuutta haastateltiin lomakkeen käyttöön liittyen. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Käytetyt teemat ja apukysymykset olivat seuraavat:

Ilmoituslomakkeen käsittely (prosessi)

- a. Miten löysit lomakkeen / ohjeet / työpaikan toimintatavat näissä tilanteissa?
- b. Miten esimiehen kanssa käsittely eteni?
- c. Sovitut toimenpiteet?
- d. Miten on toimittu ennen pilotointia, mikä on muutos?
- e. Olisiko jotain pitänyt tehdä toisin?

Lomakkeen täyttäminen

- a. Miten tilanteen kuvaaminen lomakkeelle onnistui?
- b. Miten ilmoituksen täyttäminen onnistui muilta osin?
- c. Millaista lomaketta haluaisit käyttää? (sähköinen, paperi, lyhyt, pitkä, ...)

”Vapaa sana”

- a. Onko sinulla mielessä jotain, mitä ilmoituksen täyttämiseen ja sen käsittelyyn liittyen haluat vielä sanoa?

Haastatteluilla kartoitettiin, miten lomakkeita oli pilottiorganisaatioissa käytetty, miten lomakkeiden käsittelyyn liittynyt prosessi oli sujunut sekä lomakkeen soveltuvuutta käytäntöön. Haastattelujen pituus oli keskimäärin puoli tuntia. Kaikki haastattelut toteutettiin puhelimitse, ja ne myös nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella.

3.2.2 Hanketulosten analysointi ja raportointi

Ilmoituslomakkeen tiedot analysoitiin SPSS statistics 20.0 version avulla tunnuslukujen, prosenttijakaumien tai erilaisten ryhmittelyjen avulla. Käytettävyysskyselyn analysoinnissa hyödynnettiin Webropol-menetelmän tai Excel-ohjelman 2013 analysointityökaluja. Asiantuntijoryhmän palautteet ja haastattelut analysointiin hanketyöntekijöiden (n=3) toimesta.

Tulosten analysoinnin jälkeen lomaketta muutettiin käyttäjäpalautteen pohjalta. Hankkeen alustavat tulokset esitettiin ohjausryhmässä. Samalla ohjausryhmäläisille esitettiin vaihtoehtoinen lyhyt versio ilmoituslomakkeesta, jossa oli huomioitu loppukäyttäjiltä saatu palaute. Ohjausryhmä päätyi lyhempään vaihtoehtoon kuin pilotoitavana ollut versio oli. Lyhyellä ilmoituslomakkeella ilmoitettiin pelkästään väkivaltatilanteita. Samalla myös muutettiin lomakkeen järjestystä ja yhdistettiin esim. silminnäkijä ja havaintija samaksi kohdaksi. Lopulta hankkeen tuotokseksi muodostui ilmoitus- ja

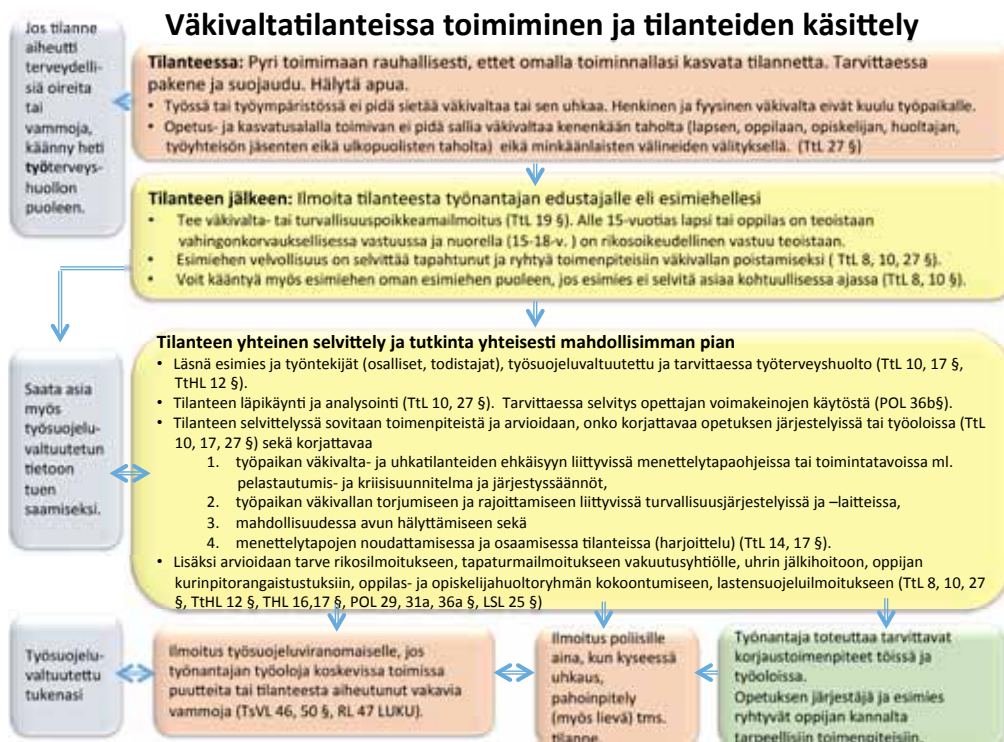
käsittelylomakkeista versio 1.3 (liitteet 2.-6.) Ohjausryhmä piti edelleen tärkeänä, että päivähoitoon / varhaiskasvatukseen, peruskouluun ja ammatillisiin oppilaitoksiin oli omat lomakkeensa.

Tulokset raportoitiin loppuraportissa. Väkivaltatilanteisen ilmoitus- ja käsittelylomakkeet sekä loppuraportti julkaistiin Työterveyslaitoksen, OAJ:n ja Työhyvinvointifoorumin verkkopalveluissa. Lisäksi hankkeesta järjestettiin tiedotustilaisuus tammikuussa 2015.

4. TULOKSET

4.1 Ilmoitusmenettelyn prosessikuvi selkeytti toimintaa

Prosessikuvauksessa esitetään työturvallisuustoimintaa ja opetus- ja kasvatusalaa ohjaavaa lainsäädäntöä, jonka myötä esimiesten velvollisuuksiin kuuluu väkivaltatilanteiden torjunta. Ilmoitusmenettelyn prosessikuvaus koettiin selkeäksi ja työpaikan turvallisuustoimenpiteitä ohjaaviksi.

Kuvio 2. Ilmoitusmenettelyn prosessikuvi väkivaltatilanteesta toimimisesta ja tilanteiden käsittelystä (Mukaeltu lähteestä OAJ, Riina Länsikallio, koulutusmateriaalit).

Pilotoinnin ja kerätyn aineiston analysoinnin jälkeen ohjeistuksiin ja prosessikuvaukseen tehtiin tarkennuksia käyttäjäpalautteen mukaisesti (Taulukko 6). Lisäksi prosessikuvauksessa mainitut lakipykälät varmistettiin OAJ:n lakimiehiltä.

Taulukko 6. Ohjeisiin ja prosessikuvaukseen tehdyt muutokset hankkeen aikana.

Ilmoituslomakkeiden ohjeet	Prosessikuvaus
- Lisätty perusteluita ja tarkennettu lakipykälä ja viitteitä.	- Lisätty lakiviitteitä ja tarkennettu pykälä.
- Lisätty käyttäjille pikaohjeet.	- Muokattu ilmaisuja lyhemmiksi.
- Siirretty käsittelylomakkeiden toimenpidevaihtoehdot esimerkeiksi esimiesten ohjeisiin.	
- Poistettu turvallisuuspoikkeamaan liittyneet ohjeet.	

4.2 Ilmoituslomakkeiden perusteella lapset / oppilaat aiheuttavat fyysistä väkivaltaa työntekijöille

Väkivaltailmoitukset olivat tyypillisempiä kuin turvallisuuspoikkeamailmoitukset. Pilotoiduissa ilmoituslomakkeissa (versio 1.2) kerättiin ilmoituksia sekä väkivalta että turvallisuuspoikkeama tilanteista. Tulosten analysoinnin jälkeen todettiin, että lomakkeen selkeyttämiseksi, lomakkeella kerätään vain väkivaltatilanteita.

Kaikista väkivaltailmoituksista (n=123) eniten ilmoituksia tehtiin peruskouluista (89 %) ja useimmiten ilmoittajana oli väkivaltatilanteen uhri. Päivähoidossa väkivaltailmoituksen tekijä oli tyypillisemmin tilanteen havaitsija / silminnäkijä. Päivähoidossa ja muissa oppilaitoksissa tehdyt ilmoitukset oli käsitelty asianosaisten kanssa. Peruskouluissa vain joka toinen ilmoitus oli käsitelty asianosaisten kanssa. Turvallisuuspoikkeama ja väkivaltailmoituksista noin joka viides oli käsitelty esimiehen kanssa. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Ilmoittajat ja ilmoitusten käsittely turvallisuuspoikkeama ja väkivaltatilanteissa sekä väkivaltailmoitukset oppilaitostyyppin mukaan.

	Turv. poikkeama	Väkivalta- tilanne	Väkivaltailmoitus oppilaitostyyppin mukaan		
	n = 19	n = 123	Ph	Pk	Opp
Ilmoituksen tekijä					
havaintija / silminnäkijä, %	100	45	64	44	0
kohde / uhri, %	0	55	36	56	100
Käsitelty asianosaisten kanssa					
kyllä, %	78	57	100	51	100
ei, %	22	43	0	49	0
Käsitelty esimiehen kanssa					
kyllä, %	21	16	55	11	50
ei, %	79	84	45	89	50

Ph = päivähoido, Pk = peruskoulu, Opp = muut oppilaitokset

Turvallisuuspoikkeamissa kohteena oli tyypillisimmin lapsi tai oppilas, kun taas väkivaltatilanteissa kohteena oli työntekijä. Ilmoituksen aiheuttaja oli tyypillisesti oppilas, jolla oli erityisen tuen päätös¹. Väkivaltatilanteissa teot olivat luonteeltaan fyysisiä. Turvallisuuspoikkeamissa 57 % olivat luonteeltaan fyysisiä ja 43 % henkisiä. Peruskouluissa väkivaltatilanteiden kohde oli useimmiten työntekijä. Päiväkodeissa työntekijöiden lisäksi myös muut lapset olivat joutuneet väkivallan kohteiksi. Päiväkodeissa ja peruskouluissa väkivallan aiheuttaja oli kaikissa ilmoituksissa lapsi ja hänen väkivallan tekonsa oli luonteeltaan fyysistä. (Taulukko 8.)

1 Erityinen tuki on peruskoulun oppilaille annettavaa erityisopetusta tai muuta tukea, jota järjestetään yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oppilaalle laaditun henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaan.

Taulukko 8. Kohteeksi joutuneet, aiheuttajat ja teon luonne turvallisuuspoikkeama ja väkivaltilanteissa sekä väkivaltailmoitukset oppilaitostyyppin mukaan.

	Turv. poikkeama	Väkivaltilanne	Väkivaltailmoitus oppilaitostyyppin mukaan		
	n = 19	n = 123	Ph	Pk	Opp
Kohteeksi joutunut					
lapsi / oppilas, %	59	18	46	16	0
työntekijä, %	6	82	56	85	100
epäselvä, %	35	0	0	0	0
Aiheuttaja					
lapsi / oppilas, %	72	100			
jokin muu tai epäselvä, %	28	0			
Aiheuttajalla erityisen tuen päätös					
kyllä, %	70	88	56	91	100
ei / ei tiedetä, %	30	12	44	9	0
Teon luonne					
fyysinen, %	57	95	100	95	50
henkinen, %	43	5	0	5	50

Ph = päivähoido, Pk = peruskoulu, Opp = muut oppilaitokset

Esimerkkejä peruskoulussa tapahtuvista fyysisistä väkivaltaa kuvaavista ilmoituksista ja ilmoittajan arvio väkivallan syystä:

Tapaus 1:

”Oppilas oli hyvin hermostunut. Kiinni pidettäessä potki, yritti purra, raapi ja yritti lyödä. Oppilas jouduttiin kaatamaan maahan ja pitämään maassa kiinni.”

Arvio: Oppilaan puhelin oli jäänyt perhekotiin aamulla kouluun lähtiessä.

Tapaus 2:

”Oppilas heitteli koulutarvikkeilla ja tuolilla, sylki ja löi nyrkeillä, kun häneltä kysyttiin välituntikiusaamisesta. Oppilasta jouduttiin pitämään kiinni.”

Esimerkkejä fyysisen väkivallan aiheuttamista tuntemuksista työntekijöille / uhreille:

Tapaus 3:

”Pyysin oppilasta laittamaan pulpetilta purkan roskakoriin oppitunnin päätyttyä. Oppilas löi minua rintaan ja potkaisi. Myös huoritteli tunnin aikana.”

Tilanteen vaikutukset: Ohjaajalle fyysistä kipua ja pelkoa. Tilanne oli ahdistava.

Tapaus 4:

”Lapselle (8v.) ei voida asettaa rajoja. Oppilas on hyvin omavaltainen kaikessa toiminnassaan. ”

”Tunnen itseni avuttomaksi, koska minulla ei ole selvää toimintamallia kyseisen oppilaan kanssa. Ei ole myöskään oikein, että toisen päälle paiskataan tavaroita.”

4.3 Ilmoitusten myötä huoltajiin otettiin yhteyttä

Käsiteltyjen ilmoitusten (n=53) mukaan yleisin toimenpide väkivalta tai turvallisuuspoikkeamatilanteissa oli yhteydenotto huoltajiin. Missään ilmoitetussa tilanteessa ei oltu yhteydessä hätäkeskukseen tai poliisiin. Tapausta ei myöskään ollut ainakaan vielä käsitelty työsuojeluorganisaation tai työterveyshuollon kanssa. Noin joka kolmannessa tapauksessa oli oltu yhteydessä oppilas- tai opiskelijahuoltoon. (Taulukko 9.)

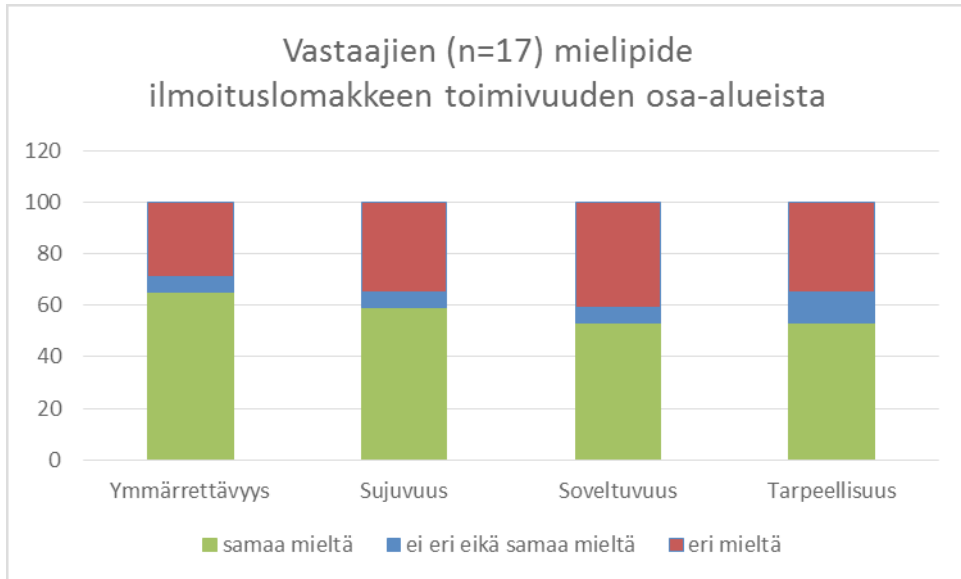
Taulukko 9. Käsittelylomakkeiden (n=53) mukaan tehdyt toimenpiteet.

Toimenpide Otettu yhteyttä	kyllä	ei vielä / arvioitu	ei tarvetta
huoltajiin	48	32	20
opiskelijahuoltoon	30	35	36
lastensuojeluun	-	8	92
häätäkeskukseen	-	-	100
poliisiin	-	-	100
vakuutusyhtiöön / tehty tapaturmailmoitus	-	3	97
työsuojeluvaltuutettuun	12	88	-
työsuojelupäällikköön	8	92	-
työsuojeluviranomaisiin	3	3	94
työterveyshuoltoon	4	4	92
esimiehen esimieheen	10	57	33

4.4 Lomakkeiden käytettävyys ja toimivuus paranee kysymyksiä karsimalla

Vastaajat (n=17) arvioivat lomakkeen käytettävyyden kohtalaiseksi. Lomakkeen kokonaiskäytettävyyden keskiarvo oli 55 (vaihteluväli 35–90). Kehitysehdotuksissa vastaajat olivat yksiselitteisiä siitä, että lomaketta tulisi tiivistää karsimalla kysymyksiä ja muokkaamalla asettelua.

Loppukäyttäjien arvioivat ilmoituslomakkeen toimivuutta neljän osa-alueen avulla: sujuvuus, soveltuvuus, ymmärrettävyys ja tarpeellisuus (kuvio 3). Vastaajista 65 % piti pilotoitavaa lomaketta parempana kuin työpaikalla nykyisin käytössä oleva lomake oli. Vastaajista puolet tarvitsivat ohjeita pystyäkseen täyttämään lomakkeen. Suurin osa (71 %) oli sitä mieltä, että ohjeet selkeyttivät lomakkeen täyttöä ja ohjeet olivat tarpeeksi selkeät.

Kuvio 3. Vastaajien (n=17) mielipide ilmoituslomakkeen toimivuuden osa-alueista.

Haastatteluissa toistui jo kyselyssä esiin noussut tarve lyhentää ja tiivistää lomaketta. Koettiin, että lomakkeella sama asia toistui useampaan kertaan. Lisäksi pohdittiin tarvetta myös lisätä lomakkeeseen esimerkiksi väkivaltatilanteen aiheuttaneen oppilaan nimi, jotta työyhteisössä olisi paremmin mahdollista ennakoida ja reagoida tilanteisiin jatkossa. Toki tässä yhteydessä tiedostettiin myös tietosuojan aiheuttamat reunaehdot.

Pääsääntöisesti haastateltavat kannattivat sähköisen lomakkeen käyttöä. Tärkeänä pidettiin sitä, että lomake mahdollistaa välitallennuksen, jottei lomaketta tarvitse täyttää ns. yhdellä istumalla. Joissakin haastatteluissa pohdittiin paperisen ja sähköisen lomakkeen yhdistelmää. Taustalla pohdinnassa vaikutti se, että työn arjessa ei aina ole mahdollista välittömästi tilanteiden jälkeen päästä tietokoneelle täyttämään sähköistä lomaketta. Ajatuksena oli, että lyhyt paperinen lomake toimisi ikään kuin muistivihkona ja sitä voisi pitää työtilanteissa jatkuvasti mukana. Näin asiat tulisi kirjattua heti tilanteen jälkeen muistiin, jotta ne olisivat myöhemmin sopivan tilanteen tulla helppo siirtää sähköiselle lomakkeelle. Sähköisen lomakkeen osalta positiivisena nähtiin erityisesti tulevaisuuden toteutusten tarjoamat mahdollisuudet; järjestelmä voisi esimerkiksi lukea sisäänkirjautumistiedoista ilmoittajan tiedot automaattisesti, jolloin täytettävien kohtien määrä vähenisi ja ilmoittajalla olisi mahdollisuus keskittyä tilanteen ratkaisemisen kannalta oleellisempiin kohtiin.

Osa haastateltavista häiritsi se, että väkivaltilanteet ja turvallisuuspoikkeamat oli tarkoitus ilmoittaa samalla lomakkeella. Näiden vaatimat erilaiset kysymykset ja kuvaukset hämmensivät osaa, ja toisaalta tekivät lomakkeesta tarpeettoman pitkän. Toisia tämä ei häirinnyt, tosin lomakkeen pituus ja kysymysten päällekkäisyys nostettiin usein esiin.

Haastatteluissa pohdittiin myös mahdollisuutta yhdistää ilmoitus- ja käsittelylomakkeet siten, että käsittelylomakkeen sisällöt jatkuisivat välittömästi ilmoituslomakkeen viimeisen kohdan jälkeen. Tämä mahdollistaisi yhden lomakkeen täyttämisen samalla, kun esimiehen kanssa tilanne käsitellään. Tässä vaihtoehdossa myönteisenä nähtiin myös lomakkeiden lukumäärän pieneneminen.

Haastatteluissa pohdittiin väkivaltilanteita ja niiden käsittelyä työpaikoilla myös yleisemmin. Esiin nostettiin huoli siitä, että kiireen ja resurssipulan vuoksi tilanteita ei aina pystytä käsittelemään esimiehen kanssa, vaikkakin sille nähtiin selkeä tarve. Toivottiin, että olisi enemmän aikaa keskustella esimiehen kanssa rauhassa ja saada tätä kautta myös henkistä tukea tilanteista toipumiseen. Tämä tulos vahvistui myös ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden analysoinnissa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

1. Opetus- ja kasvatustalouden väkivallan torjunta on monen toimijan yhteistyötä. Työturvallisuusprosessissa tulee huomioida alan erityislainsäädäntö ja huolehtia väkivaltaa kokeneiden terveydestä ja työn edellytyksistä. Tässä hankkeessa esitetty prosessikaavio auttaa opetus- ja kasvatustaloudella toimivia väkivaltatilanteiden käsittelyssä ja turvallisuustoimenpiteiden toteutuksessa.
2. Tapahtuneisiin väkivaltatilanteisiin reagoiminen käynnistyy työntekijän ilmoituksesta, jolloin vastuu tilanteen ratkaisemisesta siirtyy työnantajien edustajille. Työntekijöiden ilmoitusmenettelyä sujuvoittaa lyhyt, mieluiten sähköinen käyttäjäystävällinen lomake.
3. Esimiesten väkivaltatilanteiden käsittelyä edistää tarkistuslistatyypinen käsittelylomake, jonka avulla sovitaan toimenpiteistä, aikataulusta ja työnjaosta tarvittavien toimenpiteiden toteuttamiseksi väkivaltatilanteiden hallitsemiseksi.
4. Väkivaltatilanteet ovat tyypillisiä opetus- ja kasvatustaloudella, sillä kolmen viikon aikana tähän hankkeeseen osallistuvilla työpaikoilla tapahtui keskimäärin viisi ilmoitusta / työpaikka.
5. Lapset / oppilaat, yleensä erityistukea saavat, aiheuttivat fyysistä väkivaltaa opetus- ja kasvatustalouden työntekijöille. Peruskouluissa väkivaltatilanteiden kohteeksi joutui useimmiten työntekijä. Päiväkodeissa ja varhaiskasvatuksessa kohteena saattoi työntekijöiden lisäksi olla päiväkodin muut lapset.
6. Väkivaltaa tulee torjua opetus- ja kasvatustalouden työpaikoilla. Toimenpiteet eivät saa jäädä vain yhteydenottoon huoltajiin, vaan esimiesten tulee käsitellä väkivaltatilanteita työntekijöiden kanssa ja suunnitella sekä toteuttaa tarpeellisia toimenpiteitä opetustöiden järjestelyihin, päiväkodin tai koulun fyysisiin työoloihin sekä henkilöstön osaamiseen liittyen.
7. Opetus- ja kasvatustalouden työpaikkojen tulee kiinnittää enemmän huomiota väkivaltaa kokeneen työntekijän tukemiseen. Esimiesten tulee ohjata väkivaltaa kokeneet tarvittaessa jälkihoitoon työterveyshuoltoon.
8. Muiden tätä hanketta tukevien tutkimusten mukaan opetus- ja kasvatustaloudella työskentelevät joutuvat päivittäin väkivaltatilanteisiin osallisiksi. Väkivallan osapuolina ovat esimerkiksi oppilas-työntekijä tai oppilas-oppilas. Lisäksi lasten/oppilaiden huoltajat tai ulkopuoliset tahot, kuten entiset oppilaat, voivat käyttäytyä väkivaltaisesti työntekijöitä ja lapsia/oppilaita kohtaan.

6 POHDINTA

6.1 Millaista tukea esimiehet tarvitsevat väkivaltatilanteiden käsittelyyn?

Hankkeen tulokset osoittivat, että erityisesti peruskouluissa esimiehet eivät käsittele tehtyjä väkivaltailmoituksia ilmoituksen tekijöiden kanssa. Useimmiten ilmoituksen tekijä oli väkivaltaa kokenut uhri. Tällaisissa tapauksissa asian käsittelemättä jättäminen on huolestuttavaa, koska uhrin mitätöimisen lisäksi laiminlyödään myös Työturvallisuuslain (738/2002) velvoitteita. Miksi esimiehet eivät reagoi väkivaltailmoituksiin? Puuttuuko heiltä osaamista, onko käsittelemättömyys resurssikysymys, onko parannustoimenpiteitä liian vaikea toteuttaa vai vaikuttavatko siihen esimiesten tai organisaation arvot ja asenteet?

Työturvallisuuteen tai väkivallan ehkäisyyn liittyvien tutkimusten (Ahtola ym. 2013, Rasimus 2002, Reiman ym. 2008) mukaan johdon sitoutuminen edistää turvallisuuskulttuuria ja toimenpiteiden toteutusta. Ilmoitusten käsittelemättömyyden myötä esimiehet opettavat henkilöstölle organisaation tapaa suhtautua väkivallan torjuntaan (Mertanen 2013). Tärkeintä ei ole itse lomakkeen täyttäminen, vaan se, kuinka asia käsitellään väkivallan uhrin ja väkivaltaisesti käyttäytyvän kanssa. Jatkotutkimusaiheena voisi olla hyvä selvittää, millaisilla väkivallan torjuntakeinoilla on voitu työturvallisuutta edistää ja millaista tukea esimiehet kokevat tarvitsevansa pystyäkseen auttamaan uhria.

Tässä hankkeessa keskityttiin väkivaltaa kokeneiden työntekijöiden työturvallisuuden edistämiseen. Hankkeen tulokset osoittivat, että lapset / oppilaat käyttäytyivät väkivaltaisesti henkilökuntaa kohtaan. Usein väkivaltaisesti käyttäytyvä oli ns. häiriökäyttäytyjä, joka toistuvasti käytti väkivaltaa. Miten tällaisen häiriökäyttäytyjän kanssa tulisi toimia, sillä henkilöstön lisäksi myös muut lapset, oppilaat ja opiskelijat saattavat olla väkivallan kohteena? Opettajien jatkokoulutusta väkivaltatilanteissa toimimiseen ja kehityshankkeita, jotka kohdistuvat oppilaiden ja opettajien psyykkiseen hyvinvointiin on suositeltu erityisesti kouluihin, joissa on paljon erityisoppilaita, oppilaiden ongelmaikäyttäytymistä ja koulutyöttymättömyyttä (Ervasti 2012). Tausta-aineistomme mukaan opettajien koulutusta asiaan ei ole kuitenkaan ollut riittävästi.

Lisäksi opettajaresursseja tulisi kohdentaa niihin kouluihin, joissa oppilasaines on vaativampaa. Esimerkiksi opettajien määrä / oppilas tulisi lisätä kouluissa, jotka sijaitsevat sosioekonomisesti heikommilla alueilla ja joissa on paljon erityishuomiota vaativia oppialita. (Ervasti ym. 2012.) Kouluissa tehdyt Kiva-koulu tai muut kiusaa-

misen ehkäisyinterventiot ovat myös hyviä keinoja oppilaiden väkivallan torjunnassa. Koko koulun kattavat kiusaamisen vastaiset ohjelmat ovat yleensä olleet tehokkaita, mutta oppilaiden aktiivinen osallistuminen kiusaamistapausten selvittämiseen lisäsi kiusaamista. Kiusaamistapausten selvittely tulisi siis tapahtua aikuisten ohjaamina. (Sainio 2014.) Häiriökäyttäytymiseen puuttumisen lisäksi kouluissa tulee tehostaa sekä kouluterveyden- että työterveyshuoltoa, jotta toistuvia lyhyitä poissaoloja voidaan vähentää (Ervasti 2012) ja väkivaltaa voidaan torjua ennakoivasti (Mertanen 2013).

6.2 Toimenpidevalikoiman laajentaminen ilmoitus- ja käsittelymenetelmän avulla

Hankkeen tulokset todensivat, että tyypillisin toimenpide väkivaltatilanteissa oli yhteydenotto väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen vanhempiin. Mikäli ilmoitusmenettelyn myötä organisaation työturvallisuustoimenpiteet jäävät edelleen vähäisiksi, niin työntekijät tuskin motivoituvat ilmoittamaan väkivaltatilanteista. Jos työntekijöitä edellytetään kirjaamaan sattuneita tapauksia, niin niihin tulee myös reagoida. Organisaatiossa tulisikin pohtia järjestelmällisiä toimintapajoja ilmoitusten käsittelyyn ja seurantaan. Tärkeää on myös yhdessä suunnitella toimenpiteitä ja tiedottaa henkilöstöä tehdyistä toimenpiteistä ja seurata niiden toteutumista. Työsuojelun ja työterveyshuollon toimijoiden asiantuntemusta tapahtuneiden väkivaltatilanteiden toimenpiteissä olisi hyvä vahvistaa, jotta työturvallisuutta voidaan opetus- ja kasvatusalalla edistää.

Waittisen (2011) väitöskirjan mukaan turvallisuuskulttuuri tarkoittaa yksinkertaisia asioita, kuten siisteyttä, ohjeiden noudattamista ja vastuun kantamista. Koulun hyvän turvallisuuskulttuurin tunnusmerkkejä ovat seuraavat tiedot, taidot ja käytänteet:

- kehittynyt vaarojen ja perustehtävän vaatimusten ymmärrys,
- käytännössä toimiva turvallisuusjohtaminen,
- kehittynyt ymmärrys turvallisuuden systemaattisesta luonteesta,
- käytännön teoilla osoitettu turvallisuuden arvostus ja
- turvallisuustyön osallistava ja yhteisöllinen luonne.

Väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen kohdalla yhteydenotto vanhempiin on välttämätöntä, mutta kuten jo todettiin, henkilöstö voi tehdä ja tekeekin sen usein ilman ilmoituslomakkeen täyttämistä. Häiriökäyttäytyjien kohdalla vanhemmille ilmoittaminen tulisi myös johtaa laajempiin toimenpiteisiin, joissa pohdittaisiin ratkaisuja väkivaltaisten tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi. Näissä tapauksissa oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kouluterveydenhuollon ja tarvittaessa erikoissairaanhoidon mukana olo olisi välttämätöntä. Varhaisen puuttumisen myötä ja koulun sekä kodin yhteistyöllä asiaan on

mahdollista vaikuttaa. Esimerkiksi kiinnittämällä huomio lasten ja nuorten hyvinvoinnin perusasioihin, kuten unen tarpeeseen, liikuntaan, ravintoon, vapaa-ajan käyttöön ja sosiaaliseen kanssakäymiseen, voidaan välttää väkivaltaista käyttäytymistä (Luopa ym. 2011).

Henkilöstön tulisi myös yhdessä pohtia, miten organisaatiossa voitaisiin estää tilanteiden kärjistymisen väkivallaksi. Ilmoituksissa kerrottiin jopa opiskelijoiden kiinnipitotilanteista. Olisiko tällainen tilanne voitu välttää? Väkivaltilanteiden on todettu etenevän 4 vaiheisesti: 1) arvovaltakiista tai vastakkainasettelu, 2) sanallinen uhka, 3) fyysinen uhka ja 4) fyysinen kontakti. Opetus- ja kasvatusalalla toimivien tulisikin tiedostaa oman vuorovaikutuksen osuus uhkatilanteissa ja pyrkiä omalla toiminnalla ennaltaehkäisemään tilanteiden kärjistymisen. Mielensterveysthäiriöisten ja päihdeongelmaisten kanssa väkivallan riski on kohonnut, joten heidän kanssaan toimiessa tulisi olla erityisen varuillaan. (Sundell 2014.) Hankeryhmässä todettiin, että opetus- ja kasvatusalalla tarvittaisiin lisätietoa, kuinka häiriökäyttäytyjät voitaisiin tunnistaa entistä paremmin ja kuinka häiriökäyttäytyjistä voitaisiin välittää tietoa muille työntekijöille ilman, että yksilön suojaa loukattaisiin. Etenkin laadullista tutkimusta tulisi aiheesta tehdä, jotta tiedostetaan, millaista ja millaisissa tilanteissa väkivaltaa ilmenee.

Ilmoitus- ja käsittelymenettelyn käyttöönoton myötä opetus- ja kasvatusalalla voitaisiin systemaattisesti kerätä väkivaltilanteisiin liittyvää tietoa ja siten kehittää myös väkivallan torjuntakeinoja. Sähköisen menetelmän avulla tietoa olisi mahdollista kerätä valtakunnallisesti, jolloin alalla pystyttäisiin myös paremmin vertailemaan eri oppilaitostyyppisiä tai alueita. Tärkeintä on kuitenkin, että menetelmä on käyttäjäystävällinen, jotta arkityön lomassa henkilöstö motivoituisi ilmoittamaan. Sähköisen ilmoitusmenettelyn kehitystyössä tulee muistaa, että vaikka lomakkeen avulla voidaan kerätä laajemminkin tietoja myös muiden toimijoiden hyödyksi, niin tärkein kohde-ryhmä ovat alalla toimivat opettajat ja avustajat, jotka pyrkivät löytämään ratkaisuja väkivaltaisesti käyttäytyvien taltuttamiseksi.

7 LIITTEET

Liite 1.

Ohjausryhmän jäsenet

Vs. työsuojelupäällikkö Kasper Launis, Espoon kaupunki, puheenjohtaja
Sivistystoimenjohtaja Esa Santakallio, Riihimäen kaupunki
Työsuojeluvaltuutettu Nina-Marika Pieskä, Riihimäen kaupunki
Työsuojelupäällikkö Tiina Salonen, Sipoon kunta
Rehtori Hannu Ollikainen, Sipoon kunta
Työsuojeluvaltuutettu Eva-Stina Törnroos, Sipoon kunta
Koulun johtaja Asko Peuraniemi, Rovaniemen sairaalakoulu
Työsuojeluvaltuutettu Teppo Mikkonen, Rovaniemen kaupunki
Työsuojeluvaltuutettu Sirkka Saarikoski, Tampereen seudun ammattiopisto Tredu
Vanhempi tutkija Brita Somerkoski, Turun yliopisto
Johtava rehtori Kari Kumpulainen, Oulun normaalikoulu
Rehtori Anne Korhonen, Mikael-koulu
Työsuojeluvaltuutettu Mervi Lappalainen, Mikael-koulu
Henkilöstöjohtaja Reija Keltomäki, Kiipulan koulutus- ja kuntoutuskeskus
Annarilla Ahtola, Psykologiliitto
Neuvottelupäällikkö Anne Mironen, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL
Työympäristöasiantuntija Kaija Ojanperä, Tehy
Työmarkkina-asiamies Taija Hämäläinen, Kuntatyönantajat KT
Lakimies Tari Aho, Sivistystyönantajat
Ylitarkastaja Hannu Tapola, Sosiaali- ja terveysministeriö
Erytisasiantuntija Virpi Fagerström, Työterveyslaitos
Työelämäasiamies Riina Länsikallio, Opetusalan ammattijärjestö OAJ

Liite 2.

Ohje ilmoittajalle

ILMOITUS VÄKIVALTATILANTEESTA

Tämän ilmoituslomakkeen avulla opetus- ja kasvatustalon työympäristöissä toimiva henkilöstö ilmoittaa työssään kohtaamiaan väkivaltatilanteita. Työturvallisuuslaki (738/2002, 19 §) velvoittaa työntekijöitä ja esimiehiä ilmoittamaan päiväkodeissa, kouluissa tai oppilaitoksissa havaitsemistaan vioista ja puutteellisuuksista, jotka voivat aiheuttaa haittaa tai vaaraa opetusalan työntekijöiden tai esimiesten turvallisuudelle tai terveydelle. Ilmoittaa tulee myös, jos oppilaan tai opiskelijan työhön tai työharjoitteluun koulutuksen yhteydessä aiheutuu haittaa tai vaaraa. Työnantajan velvollisuutena on kertoa ilmoituksen tehneelle työntekijälle ja työsuojeluvaltuutetulle, mihin toimenpiteisiin ilmoituksen myötä on ryhdytty tai ryhdytään. Ilmoitusten avulla saatua tietoa hyödynnetään organisaatiossanne opetus- tai kasvatustyön suunnittelussa ja ennaltaehkäisevissä turvallisuustoimissa, kuten työsuojelun toimintaohjelmassa, oppilas- ja opiskelijahuollossa ja työ- ja oppimisympäristön vaarojen arvioinnissa. (Työturvallisuuslaki 738/2002 8, 9, 10 ja 19 §).

- Hae apua ja tukea kohtaamasi tilanteen käsittelemiseksi, mikäli tarvitset sitä. Esimiehesi tai työsuojelu tietää mistä apua on saatavilla.
- Ilmoita lomakkeella työssä kohtaamasi väkivaltatilanne.
- Toimita ilmoitus esimiehellesi.
- Käsittele asia esimiehesi ja tarvittaessa muiden tahojen kanssa.
- Sovi esimiehesi kanssa tarvittavista toimenpiteistä tilanteen ratkaisemiseksi. Pohtikaa myös miten vastaavat tilanteet voisi jatkossa ennaltaehkäistä.

Ilmoituslomakkeella:

- ilmoitetaan väkivallasta tai sen uhasta, joka kohdistuu opetus- ja kasvatustalon työympäristössä työskentelevään työntekijään, esimieheen tai lapseen / oppilaaseen/ opiskelijään. Lomakkeella voidaan ilmoittaa yhden tekijän aiheuttamat toistuvat väkivaltatilanteet esim. viikon ajalta.
- kerätään organisaatiossanne tietoa kasvatustalon, opetus- ja työympäristön väkivaltatilanteista, jotta väkivaltaa ja turvallisuutta häiritseviä tekijöitä voidaan ennaltaehkäistä ja turvallisuutta edistää.

Lomakkeessa käytetyt käsitteet:

Väkivaltatilanne

- Mikä tahansa hyökkäävä käyttäytymistilanne, jossa toisella ihmisellä on tarkoitus vahingoittaa toista ihmistä. Myös netissä tapahtuvat tilanteet kuuluvat näihin.

Lomakkeita on kolme: varhaiskasvatukseen ja päiväkoteihin, peruskouluihin ja muihin oppilaitoksiin kuhunkin omansa. Valitsethan oikean lomakkeen.

HUOMIOT esi-, perus-, lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa:

Jos väkivaltatilanteen aiheuttaja on oppilas/ opiskelija ja opettaja/ rehtori arvioivat, että hän tarvitsee psykologin tai kuraattorin apua, on heillä velvollisuus olla yhteydessä psykologiin/ kuraattoriin ja antaa heille tiedossaan olevat oppilaan/ opiskelijan tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tiedot salassapitosäännösten estämättä. Yhteydenotto tehdään yhdessä oppilaan/opiskelijan kanssa, mutta mikäli tämä ei ole mahdollista, opettaja/ rehtori voi tehdä yhteydenoton yksinkin. Yhteydenotosta ilmoitetaan aina huoltajalle. Ammatillisissa oppilaitoksissa voidaan salassapitosäännösten estämättä lisäksi antaa opiskelijan terveyttä tai toimintakykyä koskevia tietoja opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja tarvittaviin tukitoimiin ohjaamista varten.

Toimita lomake omalle esimiehellesi ja organisaatiosi työsuojeluun.

Työterveyslaitos

Lemminkäisenkatu 14–18 B, 20520 Turku, puh. 030 4741, faksi 030 474 7556, Y-tunnus 0220266-9, www.ttl.fi

Liite 3.

Esimiehen ohje

VÄKIVALTATILANTEEN KÄSITTELYYN

Työntekijäsi on palauttanut ilmoituksen väkivaltatilanteesta. Työturvallisuuden johtaminen kuuluu työnantajien edustajille, joten vastuu ilmoituksen käsittelystä, tilanteen tutkimisesta sekä toimenpiteiden teettämisestä yhteistyössä eri tahojen kanssa on sinulla.

Käsittelylomakkeen tarkoitus on auttaa esimiestä

- väkivaltatilanteen tutkinnassa,
- tilanteen yhteisessä käsittelyssä eri tahojen kanssa ja
- tarpeellisten korjaustoimenpiteiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja seurannassa.

- Käsittele saapunut ilmoitus asianosaisten kanssa. Keskustele ja kuuntele.
- Mieti, onko tilanteen johdosta tarvetta tehdä lisäselvityksiä.
- Sovi asianosaisten kanssa yhdessä toimenpiteistä tilanteen ratkaisemiseksi.
- Miettikää yhdessä miten vastaavat tilanteet ehkäistään jatkossa.
- Kirjaa ylös ja viesti sovitusta toimenpiteistä niille, joita ne koskettavat.
- Seuraa sovittujen toimenpiteiden etenemistä ja tee tarvittaessa korjauksia.

Työnantajan velvollisuutena on kertoa ilmoituksen tehneelle työntekijälle ja työsuojeluvaltuutetulle, mihin toimenpiteisiin ilmoituksen myötä on ryhdytty tai ryhdytään. Ilmoitusten avulla saatua tietoa voidaan myös hyödyntää ennaltaehkäisevissä turvallisuustoimissa, kuten työsuojelun toimintaohjelman laadinnassa ja päiväkodin, koulun tai oppilaitoksen vaarojen arvioinnissa. (Työturvallisuuslaki 738/2002 8-10, 19 §).

Käsittelylomakkeen täytössä huomioitavaa:

1. Monet säädökset ohjaavat opetusalan turvallisuusprosessin käsittelyä, joten huomioi ne ilmoituksen käsittelyvaiheessa. Turvallisuusprosessin etenemisestä on tehty prosessikuvaus, jonka tarkoitus on havainnollistaa ja sujuvoittaa tilanteen käsittelyä. (Liite 1.)
2. Lomakkeita käsittelevät henkilöt tulee organisaatiossa nimetä (esimerkiksi opetushenkilöstön ja muun henkilökunnan esimiehet ja työsuojeluvaltuutetut, työsuojelupäälliköt). Lomakkeita käsittelevillä henkilöillä on vaitiolovelvollisuus työtehtävissään tietoon saaduista salassa pidettävistä ja arkaluonteisista tiedoista.
3. Tärkeintä on ilmoituslomakkeen käynnistämä dokumentoitu prosessi, joten pyydä tarvittaessa tukea havaittujen puutteiden eteenpäin viemiseksi muilta organisaatioon kuuluviltasi (työsuojelupäälliköltä, työsuojeluvaltuutetulta, esimieheltäsi) ja tarvittaessa muilta viranomaistahoilta.

HUOMIOI esiopetuksessa ja peruskouluissa

Opetuksen järjestäjän on syytä muistaa, että oppilaan tarve oppilashuollon osalta on arvioita aina myös silloin, jos opiskelijalle peruskoulussa annetaan päätös määräaikaisesta erottamisesta tai evätään opetus loppupäivän ajaksi tai poistetaan luokasta tai muusta opetustilasta. Jos asia on poliisin tutkittavana, niin silloin koulu ei rankaise eikä selvitä asiaa vaan toimii poliisin kanssa yhteistyössä.

Toimita täytetty käsittelylomake organisaatiosi työsuojeluvaltuutetulle ja työsuojelupäällikölle.

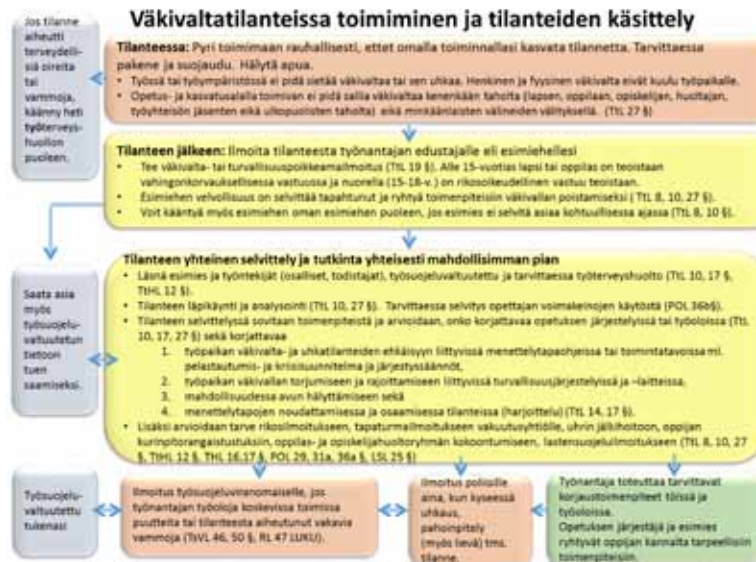
Työterveyslaitos

Lemminkäisenkatu 14-18 B, 20520 Turku, puh. 030 4741, faksi 030 474 7556, Y-tunnus 0220266-9, www.ttl.fi

Toimenpiteitä miettiessäsi voit halutessasi käyttää tukena oheista taulukkoa:

Toimenpide:	Tärkeysjärjestys:	Vastuuhenkilö:
Töiden uudelleen järjestely	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan henkilöstöresurssien tarkistus	Choose an item.	Click here to enter text.
Henkilöstön osaamisen varmistaminen	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan turvalaitteiden tarkistus	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan kunnossapitoon liittyvät muutostyöt	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan kulunvalvontaan liittyvät muutokset	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan tiedonkulun parantaminen	Choose an item.	Click here to enter text.
Väkivaltatilanteiden ehkäisyyn liittyvien toimitaohjeiden ja -tapojen tarkistus	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan kriisi- tai pelastautumissuunnitelman tarkitus	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan järjestyssääntöjen tarkistus	Choose an item.	Click here to enter text.
Työpaikan johtosäännön tarkistus	Choose an item.	Click here to enter text.
Pelastautumisharjoitukset	Choose an item.	Click here to enter text.
Jokin muu, mikä? Click here to enter text.	Choose an item.	Click here to enter text.

Prosessikuvaus väkivaltatilanteiden ilmoitusmenettelystä

Liite 4.

Väkivaltatilanteen ilmoituslomake

(päiväkodit/varhaiskasvatus) HUOM! Katso myös erillinen lomakkeen täyttöohje

Ilmoituksen tekijä

Nimi:	Click here to enter text.
Tehtävä:	Click here to enter text.
Lähiesimies:	Click here to enter text.

Kohde ja silminnäkijät

Kohdehenkilö:	Nimi: Click here to enter text.		
☐ Lapsi	☐ Huoltaja	☐ Työntekijä	☐ Esimies
☐ Joku muu taho, kuka?	Click here to enter text.		

Aiheuttaja

Aiheuttaja on:			
☐ Lapsi, ikä: Click here to enter text.	☐ Huoltaja		
☐ Työntekijä	☐ Esimies	☐ Aiheuttaja epäselvä	
☐ Joku muu taho, kuka?	Click here to enter text.		
Lisätietoja			
Click here to enter text.			

Havaittu väkivaltatilanne

Tapahtuman ajankohta: (päivämäärä ja kellonaika)	Click here to enter text.
Tapahtumapaikka (osoite ja tarkempi sijainti, esim. luokassa, käytävällä, ulkona):	Click here to enter text.

Väkivaltaisen teon luonne ja toistuvuus:

Teon luonne:	Teon toistuvuus tapahtuman ajanjaksona: Jos useammin kuin 1krt, ilmoita määrä
☐ Fyysinen (esim. lyönti, potku, pureminen)	Click here to enter text. krt
☐ Henkinen (esim. sanallinen uhkailu, nimittely, painostaminen, mitätöinti, persoonan arviointi, vaarallisen esineen tai aineen hallussapito)	Click here to enter text. krt
☐ Sosiaalinen (esim. julkinen haistattelu, virtuaalisesti / netissä tapahtuva uhkailu tai häirintä)	Click here to enter text. krt
☐ Seksuaalinen (esim. sanallinen vihjailu, lääppiminen, koskettelu)	Click here to enter text. krt
☐ Tilanteeseen puuttumattomuus, laiminlyönti (esim. lapsen tarpeiden huomiotta jättäminen)	Click here to enter text. krt
☐ Jokin muu, mikä? Click here to enter text.	

Tilanteen kuvaus ja vaikutukset

Onko tilanteesta ollut fyysisiä, henkisiä, sosiaalisia tai taloudellisia vaikutuksia?	☐ Kyllä	☐ Ei
Kuvaile tapahtunut tilanne ja sen aiheuttamat vaikutukset:		
Click here to enter text.		

Väkivaltatilanteen käsittelylomake

Tilanteen käsittelyprosessi

Väkivaltatilanne on käsitelty...		
...asianosaisten kanssa:	☐ kyllä, ajankohta (pvm): Click here to enter text.	☐ ei
...ilmoituksen tekijän kanssa:	☐ kyllä, ajankohta (pvm): Click here to enter text.	☐ ei

Arvioi, mitkä asiat vaikuttivat tilanteen kehittymiseen?

[Click here to enter text.](#)

Onko tilanteesta...	kyllä	ei vielä	ei tarvetta	tehty, pvm
...oltu yhteydessä huoltajaan?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tarvetta opiskeluhuollon kokoontumiselle?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty lastensuojeluilmoitus?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä koulu- tai opiskelijaterveydenhuoltoon?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty ilmoitus hätäkeskukseen?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty ilmoitus poliisille?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty tapaturmailmoitus vakuutusyhtiölle?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työsuojeluvaltuutettuun	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työsuojelupäällikköön	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...ilmoitettu työsuojeluviranomaiselle (esim. työsuojelutarkastajalle)?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työterveyshuoltoon?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä esimiehen esimieheen?	☐	☐	☐	Click here to enter text.

Onko tilanteesta oltu yhteydessä johonkin muuhun tahoon (esim. kiinteistöhuolto), kehen ja miksi?

[Click here to enter text.](#)

Onko tilanteesta keskusteltu kohteena olleiden henkilöiden työyhteisössä / toimintaympäristössä?

☐ kyllä	☐ ei mahdollista (esim. luottamuksellisuudesta johtuen)	☐ ei koettu tarpeelliseksi
☐ ei, muu syy? Click here to enter text.		

Mihin toimenpiteisiin aiotte tilanteen vuoksi ryhtyä? Nimeä toimenpide, sen vastuhenkilö ja aikataulu.

[Click here to enter text.](#)

Liite 5.

Väkivaltatilanteen ilmoituslomake

(peruskoulut) HUOM! Katso myös erillinen lomakkeen täyttöohje

Ilmoituksen tekijä

Nimi:	Click here to enter text.
Tehtävä:	Click here to enter text.
Lähiesimies:	Click here to enter text.

Kohde ja silminnäkijät

Kohdehenkilö:	Nimi: Click here to enter text.		
☐ Oppilas	☐ Huoltaja	☐ Työntekijä	☐ Esimies
☐ Joku muu taho, kuka?	Click here to enter text.		

Aiheuttaja

Aiheuttaja on:			
☐ Oppilas, ikä:	Click here to enter text.		☐ Huoltaja
☐ Työntekijä	☐ Esimies	☐ Aiheuttaja epäselvä	
☐ Joku muu taho, kuka?	Click here to enter text.		
Lisätietoja			
Click here to enter text.			

Havaittu väkivaltatilanne

Tapahtuman ajankohta: (päivämäärä ja kellonaika)	Click here to enter text.
Tapahtumapaikka (osoite ja tarkempi sijainti, esim. luokassa, käytävällä, ulkona):	Click here to enter text.

Väkivaltaisen teon luonne ja toistuvuus:

Teon luonne:	Teon toistuvuus tapahtuman ajanjaksona: Jos useammin kuin 1krt, ilmoita määrä
☐ Fyysinen (esim. lyönti, potku, pureminen)	Click here to enter text. krt
☐ Henkinen (esim. sanallinen uhkailu, nimittely, painostaminen, mitätöinti, persoonan arviointi, vaarallisen esineen tai aineen hallussapito)	Click here to enter text. krt
☐ Sosiaalinen (esim. julkinen haistattelu, virtuaalisesti / netissä tapahtuva uhkailu tai häirintä)	Click here to enter text. krt
☐ Seksuaalinen (esim. sanallinen vihjailu, lääppiminen, koskettelu)	Click here to enter text. krt
☐ Tilanteeseen puuttumattomuus, laiminlyönti (esim. lapsen tarpeiden huomiotta jättäminen)	Click here to enter text. krt
☐ Jokin muu, mikä? Click here to enter text.	

Tilanteen kuvaus ja vaikutukset

Onko tilanteesta ollut fyysisiä, henkisiä, sosiaalisia tai taloudellisia vaikutuksia?	☐ Kyllä	☐ Ei
Kuvaile tapahtunut tilanne ja sen aiheuttamat vaikutukset:		
Click here to enter text.		

Väkivaltatilanteen käsittelylomake

Tilanteen käsittelyprosessi

Väkivaltatilanne on käsitelty...		
...asianosaisten kanssa:	☐ kyllä, ajankohta (pvm): Click here to enter text.	☐ ei
...ilmoituksen tekijän kanssa:	☐ kyllä, ajankohta (pvm): Click here to enter text.	☐ ei

Arvioi, mitkä asiat vaikuttivat tilanteen kehittymiseen?

[Click here to enter text.](#)

Onko tilanteesta...	kyllä	ei vielä	ei tarvetta	tehty, pvm
...oltu yhteydessä huoltajaan?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tarvetta opiskeluhuollon kokoontumiselle?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty lastensuojeluilmoitus?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä koulu- tai opiskelijaterveydenhuoltoon?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty ilmoitus hätäkeskukseen?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty ilmoitus poliisille?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty tapaturmailmoitus vakuutusyhtiölle?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työsuojeluvaltuutettuun	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työsuojelupäällikköön	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...ilmoitettu työsuojeluviranomaiselle (esim. työsuojelutarkastajalle)?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työterveyshuoltoon?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä esimiehen esimieheen?	☐	☐	☐	Click here to enter text.

Onko tilanteesta oltu yhteydessä johonkin muuhun tahoon (esim. kiinteistöhuolto), kehen ja miksi?

[Click here to enter text.](#)

Onko tilanteesta keskusteltu kohteena olleiden henkilöiden työyhteisössä / toimintaympäristössä?

☐ kyllä	☐ ei mahdollista (esim. luottamuksellisuudesta johtuen)	☐ ei koettu tarpeelliseksi
☐ ei, muu syy? Click here to enter text.		

Mihin toimenpiteisiin aiotte tilanteen vuoksi ryhtyä? Nimeä toimenpide, sen vastuhenkilö ja aikataulu.

[Click here to enter text.](#)

Liite 6.

Väkivaltatilanteen ilmoituslomake

(oppilaitokset) HUOM! Katso myös erillinen lomakkeen täyttöohje

Ilmoituksen tekijä

Nimi:	Click here to enter text.
Tehtävä:	Click here to enter text.
Lähiesimies:	Click here to enter text.

Kohde ja silminnäkijät

Kohdehenkilö:	Nimi: Click here to enter text.		
☐ Opiskelija	☐ Huoltaja	☐ Työntekijä	☐ Esimies
☐ Joku muu taho, kuka?	Click here to enter text.		

Aiheuttaja

Aiheuttaja on:			
☐ Opiskelija, ikä: Click here to enter text.	☐ Huoltaja		
☐ Työntekijä	☐ Esimies	☐ Aiheuttaja epäselvä	
☐ Joku muu taho, kuka?	Click here to enter text.		
Lisätietoja			
Click here to enter text.			

Havaittu väkivaltatilanne

Tapahtuman ajankohta: (päivämäärä ja kellonaika)	Click here to enter text.
Tapahtumapaikka (osoite ja tarkempi sijainti, esim. luokassa, käytävällä, ulkona):	Click here to enter text.

Väkivaltaisen teon luonne ja toistuvuus:

Teon luonne:	Teon toistuvuus tapahtuman ajanjaksona: Jos useammin kuin 1krt, ilmoita määrä
☐ Fyysinen (esim. lyönti, potku, pureminen)	Click here to enter text. krt
☐ Henkinen (esim. sanallinen uhkailu, nimittely, painostaminen, mitätöinti, persoonan arviointi, vaarallisen esineen tai aineen hallussapito)	Click here to enter text. krt
☐ Sosiaalinen (esim. julkinen haistattelu, virtuaalisesti / netissä tapahtuva uhkailu tai häirintä)	Click here to enter text. krt
☐ Seksuaalinen (esim. sanallinen vihjailu, lääppiminen, koskettelu)	Click here to enter text. krt
☐ Tilanteeseen puuttumattomuus, laiminlyönti (esim. lapsen tarpeiden huomiotta jättäminen)	Click here to enter text. krt
☐ Jokin muu, mikä? Click here to enter text.	

Tilanteen kuvaus ja vaikutukset

Onko tilanteesta ollut fyysisiä, henkisiä, sosiaalisia tai taloudellisia vaikutuksia?	☐ Kyllä	☐ Ei
Kuvaile tapahtunut tilanne ja sen aiheuttamat vaikutukset:		
Click here to enter text.		

Väkivaltatilanteen käsittelylomake

Tilanteen käsittelyprosessi

Väkivaltatilanne on käsitelty...		
...asianosaisten kanssa:	☐ kyllä, ajankohta (pvm): Click here to enter text.	☐ ei
...ilmoituksen tekijän kanssa:	☐ kyllä, ajankohta (pvm): Click here to enter text.	☐ ei

Arvioi, mitkä asiat vaikuttivat tilanteen kehittymiseen?

[Click here to enter text.](#)

Onko tilanteesta...	kyllä	ei vielä	ei tarvetta	tehty, pvm
...oltu yhteydessä huoltajaan?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tarvetta opiskeluhuollon kokoontumiselle?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty lastensuojeluilmoitus?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä koulu- tai opiskelijaterveydenhuoltoon?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty ilmoitus hätäkeskukseen?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty ilmoitus poliisille?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...tehty tapaturmailmoitus vakuutusyhtiölle?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työsuojeluvaltuutettuun	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työsuojelupäällikköön	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...ilmoitettu työsuojeluviranomaiselle (esim. työsuojelutarkastajalle)?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä työterveyshuoltoon?	☐	☐	☐	Click here to enter text.
...oltu yhteydessä esimiehen esimieheen?	☐	☐	☐	Click here to enter text.

Onko tilanteesta oltu yhteydessä johonkin muuhun tahoon (esim. kiinteistöhuolto), kehen ja miksi?

[Click here to enter text.](#)

Onko tilanteesta keskusteltu kohteena olleiden henkilöiden työyhteisössä / toimintaympäristössä?

☐ kyllä	☐ ei mahdollista (esim. luottamuksellisuudesta johtuen)	☐ ei koettu tarpeelliseksi
☐ ei, muu syy? Click here to enter text.		

Mihin toimenpiteisiin aiotte tilanteen vuoksi ryhtyä? Nimeä toimenpide, sen vastuhenkilö ja aikataulu.

[Click here to enter text.](#)

LÄHTEET

- Ahtola, A., Haataja, A., Kärnä, A., Poskiparta, E. & Salmivalli, C. 2013. Implementation of anti-bullying lessons in primary classrooms: how important is head teacher support? *Educational Research*, 55 (4), 376–392.
- Bowie, V. 2002. Workplace violence: a second look. University of Western Sydney. http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/crimpre/bowie.pdf
- Brooke, J. 1996. SUS: A Quick and Dirty Usability Scale. In: P.W. Jordan, B. Thomas, B.A. Weerdmeester & I.L. McClelland (Eds.), *Usability Evaluation in Industry*. London: Taylor & Francis. <http://www.cee.hw.ac.uk/~ph/sus.html>
- Ervasti, J. 2012. Pupil-Related Psychosocial Factors, School setting, and Teacher Sick Leave: A Collaborative Data Study. *People and Work, Research Reports 96*. Finnish Institute of Occupational Health. Helsinki.
- Ervasti, J., Kivimäki, M., Kawachi, I. ym. 2012. Pupils with special educational needs in basic education schools and teachers' sickness absence – a register linkage study. *scand J Work Environ Health* 38, 209–2017.
- Haravuori, H., Suomalainen, L., Turunen, T., Berg, N., Murtonen, K. & Marttunen, M. 2012. Jokelan ja Kauhajoen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden ja opiskelijoiden selviytyminen, tuki ja hoito. Kahden vuoden seurantatutkimuksen loppuraportti. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. 4/2012. Tampere.
- Jokinen, S. 2013. Koulupuukotukset. *Dia-esitys*. 5.12.2013.
- Kauppinen, T., Mattila-Holappa, P., Perkiö-Mäkelä, M., Saalo, A., Toikkanen, J., Tuomivaara, S., Uuksulainen, S., Viluksela, M. & Virtanen, S. 2013. *Työ ja terveys Suomessa 2012*. Työterveyslaitos.
- Kunta 10-tutkimus. 2012. Työterveyslaitos.
- Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998 (Finlex).
- Lommi, A., Luopa, P., Puusniekka, R., Vilkki, S., Jokela, J., Kinnunen, T. & Laukkarinen, E. 2011. *Kouluterveyskysely 2011*. Jyväskylän kuntaraportti. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki.
- Louhela, S. & Saarinen, S. 2006. *Väkivalta terveydenhuollon eri toimialoilla*. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos.
- Lukiolaki 629/1998 (Finlex).

- Luopa, P., Lommi, A., Kinnunen, T., Jokela, J. 2010. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Kouluterveyskysely 2000–2009. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Raportti 20/2010. Helsinki.
- Mertanen, V. 2013. Turvallinen koulupäivä. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Mutanen, A. 2010. Turvallisuustoiminnasta. Tiede ja ase 68, 22–30.
- OAJ:n työolobarometri. 2014.
- Oksanen, T. (toim.) 2012. Hyvinvointihavaintoja. Tutkimustietoa kunta-alalta. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Pekka, T. & Perhoniemi, R. 2014. Julkisen alan työhyvinvointi vuonna 2014. Kevan tutkimuksia 1/2014.
- Perkiö-Mäkelä, M. & Hirvonen, M. 2013. Työ ja terveys –haastattelututkimus 2012. Työterveyslaitos.
- Perusopetuslaki 628/1998 (Finlex).
- Rasmus, M. 2002. Turvattomuus työoverina. Turvattomuus ja väkivalta sairaalan päivystyspoliklinikalla. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 98. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-781-937-4/urn_isbn_951-781-937-4.pdf
- Reiman, T., Pietikäinen, E., Oedewald, P. (toim.) 2008. Turvallisuuskulttuuri. Teoria ja arviointi. Helsinki. Edita Prima Oy, VTT.
- Sainio, M. 2014. KiVa Koulu® -ohjelma suomalaisissa peruskouluissa: Miten ohjelmaa toteutetaan tai miksi sitä ei käytetä? Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama selvitys.
- Salmi, V. & Kivivuori, J. 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta. OPTL:n verkkokatsauksia 10/2009. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/365clQV7f/10_09_opettajiin_kohdistuva.pdf
- Siren, R., Aaltonen, M. & Kääriäinen, J. 2010. Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Väkivallan uhka työelämässä. Työturvallisuussäännöksiä valmistelevalle neuvottelukunta. Väkivallan uhka- jaoston raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:17. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-29810.pdf

Sundell, L. 2014. Työkaverina pelko. Väkivaltariskien ennakointi ja hallinta. PS-kustannus. Juva.

Suomen perustuslaki 731/1999 (Finlex).

TEM:n Työoloarometri 2012. Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.tem.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotearkisto/vuosi_2013/tyoolobarometri_2012_joustavat_tyoaajat_lisaantyneet_viime_vuosina.111916.news

THL:n Kouluterveyystutkimus 2011. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset>

Työterveyslaitos 2014. Työturvallisuus ja riskien hallinta –nettisivut. http://www.ttl.fi/fi/tyoturvallisuus_ja_riskien_hallinta/Sivut/default.aspx [viitattu 15.1.2015].

Työturvallisuuskeskus. 2010. Työväkivallan riskiammatit.

Työturvallisuuslaki 738/2002 (Finlex).

Välimaa, P., Varonen, U., Lappalainen, J., Ketola, J-M. 2001. Riskinarviointi ja turvallisuuskulttuuri muuttuvissa töissä. Työ ja ihminen 15.vuosikerta, 4–5 / 2001.

Waittinen, M. 2011. Turvallinen koulu? Helsinkiläisten peruskoulujen turvallisuuskulttuurista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 334.

Weizmann-Henelius G. 1997. Väkivaltaisen ihmisen kohtaaminen. Kirjayhtymä Oy. Tampere.

Opetus- ja kasvatusalalla ei ole käytössä omaa toimialakoh-
taista väkivallan ilmoitusmenettelyä. Tästä johtuen työpaikoilla
on organisaatiokohtaisia eroja Työturvallisuuslain (738/2002)
velvoittaman väkivallan ja sen uhan ilmoittamisessa.

Kouluissa ja päiväkodeissa tapahtuu päivittäin väkivaltatilan-
teita, jotka aiheuttavat turvattomuutta työntekijöille, lapsille,
oppilaille tai opiskelijoille. Yhtenevän ilmoitusmenettelyn avul-
la työnantajat voivat ryhtyä toimenpiteisiin väkivallan vähen-
tämiseksi ja työntekijät voivat ilmoittaa kohtaamistaan väki-
valtatilanteista saadakseen apua niiden ratkaisemiseksi.

Raportissa esitetään kehitetyt ilmoitus- ja käsittelylomakkeet
sekä kerrotaan pilotoinnin aikana tapahtuneista väkivaltatilan-
teista kouluissa ja päiväkodeissa. Se sopii luettavaksi kaikille
opetus- ja kasvatusalalan työturvallisuudesta kiinnostuneille:
johdolle, esimiehille, työntekijöille ja kehittäjille.

TYÖTERVEYSLAITOS

Arbetshälsoinstitutet

Finnish Institute of Occupational Health

Topeliuksenkatu 41 a A, 00250 Helsinki

www.ttl.fi

ISBN 978-952-261-529-9 (PDF)

Työterveyslaitos | Arbetshälsoinstitutet
Finnish Institute of Occupational Health

